

Г Л А С Н И К

АДВОКАТСКЕ КОМОРЕ ВОЈВОДИНЕ
ЧАСОПИС ЗА ПРАВНУ ТЕОРИЈУ И ПРАКСУ

Година LXIX
Књига 57

Нови Сад, октобар 1997
Број 10

САДРЖАЈ

ЧЛАНЦИ

Др Јанко Кубињец
Мр Снежана Циглер

Матрице цивилизације / 371
О циљевима кривичног поступка / 379

РАСПРАВЕ

Др Станко Пихлер
Др Зорица Мршевић

Дилеме у вези са спољном контролом
полиције / 388
Неки недозвољени докази у америчком
кривичном поступку / 393

ПРИКАЗИ

Др Александар Фатић

Правна политика и југословенско
друштво — Др Зоран Јелић:
„Актуелна питања правне политике
у СРЈ” / 405

Горан Станивуковић

XLI конгрес Међународне уније
адвоката у Филаделфији,
3—7. IX 1997 / 409

ПРАКСА

Илија Видаковић

Рок извршења пресуде о враћању
радника / 411
Грађанско право / 412

САОПШТЕЊА

Са седнице Управног одбора Адвокатске коморе Војводине / 415

Указом Председништва СФРЈ бр. 64 од 12. јула 1988,
поводом 60-годишнице излажења,
„ГЛАСНИК” Адвокатске коморе Војводине
о д л и к о в а н
Орденом заслуга за народ са сребрном звездом

CONTENTS

ARTICLES

Janko Kubinjec, Ph.D.

Civilization Matrices / 371

Snežana Cigler, LL.M.

About the Aims of Criminal Procedure / 379

DISCUSSIONS

Stanko Pihler, Ph.D.

The Dilemmas in Connection with
External Control of Police / 388

Zorica Mršević, Ph.D.

Some Prohibited Evidences in American
Criminal Procedure / 393

REVIEWS

Aleksandar Fatić, Ph.D.

The Law Politics and Yugoslav Society
— Zoran Jelić, Ph.D.: „The Current
Questions of Law Politics in Federal
Republic of Yugoslavia” / 405

Goran Stanivuković

XLI UIA Congress, 3—7. IX 1997 / 409

CASE LAW

Civil Law / 412

NOTICES

From the Meeting of the Managing Board of the Vojvodina Bar Association / 415

АДВОКАТСКА КОМОРА ВОЈВОДИНЕ

Основана 1921. у Новом Саду

ГЛАСНИК
АДВОКАТСКЕ КОМОРЕ ВОЈВОДИНЕ

Покренут 1. јуна 1928.

Главни и одговорни уредници

Др Костиа Мајински (1928—1932), др Никола Николић (1933—1936), др Василије Ситанковић (1936), др Славко М. Бирић (1937), Владимир К. Хаџи (1937—1941), Милорад Бојић (1952—1972), Сава Савић (1973—1987), Мирослав Здјелар (1987—1994)

Уређивачки одбор

СЛОБОДАН БЕЉАНСКИ

главни и одговорни уредник
адвокат у Новом Саду

Др Енике Веј, адвокат у Новом Саду, Милан Добросављевић, адвокат у Новом Саду, др Јанко Кубињец, адвокат у Бачком Петровцу, др Жељко Фајфрић, адвокат у Шиду, мр Славен Бачић, адвокат у Суботици, Предрај Веселиновић, адвокат у Новом Саду

Технички уредник

Мирјана Јовановић

Адреса Уредништва
21000 Нови Сад, Змај Јовина 20/І. Телефон: 021/29-459, 21-235
Рукописи се не враћају

ГЛАСНИК

АДВОКАТСКЕ КОМОРЕ ВОЈВОДИНЕ

ЧАСОПИС ЗА ПРАВНУ ТЕОРИЈУ И ПРАКСУ

Година LXIX
Књига 57

Нови Сад, октобар 1997
Број 10

ЧЛАНЦИ

УДК 008:316.7:321.01

Др Јанко Кубињец
адвокат у Бачком Петровцу

МАТРИЦЕ ЦИВИЛИЗАЦИЈЕ*

САЖЕТАК: Институције политике, права, морала (институције слободе), уколико су аутентичне, заснивају се на законитостима духовности. Ове законитости се могу означити као матрице цивилизације. Постојање једне матрице цивилизације не подразумева идентичност политичких и правних решења у различитим друштвеним заједницама.

Кључне речи: матрице цивилизације, законитости слободе, метафизика, емпирија, правни феномен, тоталитаризам, анархизам, панлогизам.

Овај чланак је ограничен на једно сасвим уско и одређено подручје тематизовања, што уједно значи да се мора полазити од претпоставке да су тачни поједини „претходни ставови”, чија тачност се овде неће доказивати јер то не дозвољава ни ограничен обим текста а ни одређеност теме предстојећег разматрања.

Дакле, предлажем да као тачне прихватимо следеће основне ставове: да подручје духовности има своје законитости које постоје независно од нашег сазнања (једнако као што је то случај и у подручју природности, али и у целокупном подручју бића), да духовне творевине које нису изграђене на тим законитостима нису аутентичне, да су законитости духовности временски (требало би рећи: и просторно

* Рад примљен: 18. III 1997.

— али духовност ту димензију не познаје) универзалне (иначе и не би могло бити речи о законитостима), да је њихов супстрат духовност и да је њихово подручје порекла ум.

* * *

Организована друштвена егзистенција подразумева институције политике, права, морала и друге категорије унутар којих се, у крајњој линији, институционализује слобода, односно које у крајњој линији служе превазилажењу проблема неизбежне противречности појединачног (противречних интереса појединаца и сл.). Све друштвене институције — уколико су аутентичне (а о таквим ће пре свега бити реч) — заснивају се на општим законитостима духовности, с обзиром да и саме јесу духовне творевине. Поједина подручја друштвене институционализације (право, политика, морал, итд.) заснивају се наравно и на специфичним законитостима карактеристичним за односна подручја али су и те специфичне законитости ограничене само подручјем свог предмета, док су у погледу важења универзалне. То значи да су на подручју духовности искључени како свака произвољност, тако и волунтаризам. Када то кажемо, под произвољношћу подразумевам деловање коме је мотив (било какав) довољан критеријум а под волунтаризмом деловање коме у основу лежи искључиво (само) воља и то не само индивидуална, него и општа воља постигнута сагласношћу индивидуа.

Духовни феномени којима су уређени друштвени односи су институције слободе. Сазнање законитости ових духовних феномена је дакле уједно сазнање законитости слободе.

Када говоримо о законима слободе, крећемо се подручјем метафизичког. Тиме су речене најмање две ствари — да је подручје њиховог простирања ум, да је дакле духовност њихов супстрат (онтолошки аспект) и да је њихово сазнање априорно (гносеолошки аспект).

Дакле, онтолошки посматрано, метафизичко је подручје на коме се слобода одређује али и формира као закон. Метафизичко је подручје које се окреће оном што је у слободи опште, док се оно што је у слободи појединачно, простира подручјем емпиријског. Отуда емпиријски приступ слободу не може сазнати, него само искуствено доживети њену манифестацију, при чему то искуство пружа само свест о спонтаности али не и свест о слободи. У том смислу се може рећи да емпиријски приступ слободу не може схватити, него само захватити. Са емпиријског становишта, слобода је у крајњој линији неспутаност, односно — ако укључимо волунтариван елемент — слобода се у крајњој консеквенци манифестује као произвољност.

Као што је од Канта па на даље познато, емпиризам проблем сазнања (дакле одређења) не може да савлада чак ни у подручју природности, дакле ни у области у којој тзв. здрав разум управо од искуственог (дакле емпиријског) приступа очекује све. Када је већ

апострофиран здрав разум, ваља признати да ни тај у подручју духовности од емпиријског фактора не очекује нарочите резултате, при чему је близу истине (иако је до ње доспео случајно, „интуитивно“, као што здрав разум уопште до суштинских питања — ако их уопште исправно поставља — доспева случајно, могло би се додати: по природи ствари). Но, како се филозофија и наука често супротстављају управо здраворазумском, поштено је према тзв. здравом разуму овде напоменути да су и неки велики умови, па и веома значајни метафизичари, пренебрегнули (метафизичари несвесно) ограничен домет емпиријског у подручју духовности.

Да би се указало на значај метафизике (у наведеном значењу) за право, политику и уопште подручје духовности у коме долази до институционализације слободе, потребно је подсетити на једноставну суштину Кантовог превазилажења Хјума, тј. увидети да ни на подручју духовности искуство — на пример о позитивном праву — није довољно за сазнање, тачније речено, сазнајно одређење духовног феномена — на пример правног феномена. И више од тога: пошто је реч о сазнању (односно одређењу) једне сфере која се простира и подручјем мета-физичког, дакле једном сфером идеалитета, управо је априорно сазнање (дакле неискуствено) критеријум за одређивање адекватности (= аутентичности) позитивног (= емпиријског, искуственог) права.

Да би се проблем уопште исправно поставио (дакле, о његовом решавању овде још није реч), потребно је успоставити прецизну дистинкцију правног феномена и законитости права. Правни феномен обухвата рашчлањено и хетерогено подручје у које спадају позитивно право, судска и уопште правна пракса, правни идеали, прагматичне сврхе права, субјективни суд о правичности итд. Ово подручје, као емпиријско, није коначно одредиво. Целокупни правни феномен (унутар тога и позитивно право) заснива се на законитостима права (правног феномена) — уколико је аутентичан. Другим речима, само право које је засновано на законитостима правног феномена јесте аутентично, док оно друго — које је у досадашњем току историје доминирало — представља само привид права.

Законитости права су, као што је већ назначено, законитости слободе. Посматрано са ширег аспекта — са аспекта слободе — то значи да постоје закони слободе на којима се заснивају све аутентичне институције права, политике, морала и осталих духовних феномена путем којих се регулишу друштвене противречности.

Ове законитости се могу означити и као матрице цивилизације, с обзиром да је аутентична само она цивилизација која је на њима заснована.¹

¹ Синтагма „матрице цивилизације“ ми се чини веома погодна и са етимолошког становишта, имајући у виду да реч *матрица* потиче од латинског израза *mater* (мајка) а реч цивилизација од латинског израза *civilis* (грађански). Приликом оправдавања избора синтагме, такође не треба изгубити из вида да слобода одређена као закон јесте темељ институције грађанина а грађанин темељ цивилизације.

У природи је закона да је он увек један једини — законитост не трпи изузетке. Дакле, целокупност закона духовности је једнозначна једнако као што је то случај и у подручју природности. Другим речима, ако се целокупност закона слободе означаи као матрица цивилизације, тада можемо рећи да *постоји само једна матрица цивилизације која се заснива на законима слободе*.² Шире посматрано, то значи да постоји само једна матрица цивилизације која се заснива на законитостима духовности.

Законитости духовности су неумољиве једнако као и законитости природе. Због тога Русоова претпоставка о друштвеном уговору није потребна с обзиром да већ априорно постоји Кантов *contractus originarius*. Дакле, са становишта друштвеног уговора, након Кантове аксиоме, више нам није потребна Русоова претпоставка. Претпоставка о друштвеном уговору потребна је само за чин самог преласка из природног у друштвено (грађанско) стање. Међутим, за уређење грађанског стања таква претпоставка није потребна. Француска (Русо) и енглеска (Хобс) филозофија је, у складу са својим познатим „хендикепом емпиризма“ (карактеристичним до данас) склона тези о *иретипоставаци* друштвеног уговора, док је немачка филозофија углавном заступала тезу о *фикцији* друштвеног уговора. Међутим, ни *иретипоставка* ни *фикција* нису потребне тамо где већ наилазимо на *егзистенцију*. Егзистенција (закона слободе) искључује потребу за претпоставком и фикцијом (о друштвеном уговору). Егзистенција и делотворност закона не зависи од тога да ли смо се споразумели да га респектујемо — без обзира да ли је реч о законима природе или о законима духа. Управо обрнуто, од тога да ли респектујемо закон зависи делотворност а у крајњој линији и егзистенција наше заједнице.

Свако правило је само оквир за (неки) садржај — тако је и слобода као закон само оквир за унутрашњу безграничност садржаја. Ствар је у томе што се у једној тачки срећу правило као оно што је опште и простира се подручјем мета-физичког, с једне стране и емпиријско подручје као безгранична стварна (мало је рећи „природна“) разноврсност, с друге стране — срећу се оно опште с једне стране и оно појединачно с друге стране.

На разликовање метафизичке и емпиријске компоненте, као и на увиђање неопходности њихове комплементарности наилазимо већ код Аристотела. У својој критици Сократовог одређења врлине Аристотел наводи да је Сократ грешио „у томе што је мислио да су све људске врлине само различити облици практичне мудрости“³. Терминологијом овога рада се може рећи да је Аристотел увидео да Сократ неосновано иде за тим да врлину сведе на метафизичку компо-

² Супротно О. Шпенглер: *Пројаси Зайада*, Београд, 1989, стр. 70—71, 103—104, 159.

³ Аристотел: *Никомахова етика*, Београд, 1980, стр. 161 (VI, 1144 б).

ненту, на саму законитост врлине, на оно што је у врлини подложно (априорном) сазнању („врлина је знање“). Критикујући Сократа, међутим, Аристотел метафизичку компоненту не искључује из врлине, него само указује на њену неизбежну коегзистенцију са емпиријским елементом — „правилно је његово (Сократово) тврђење да врлине не могу постојати без практичне мудрости“ каже Аристотел у наставку цитиране реченице.⁴ Или, сасвим експлицитно речено: „Сократ је мислио да су врлине интелектуална својства јер све оне представљају знања; ми, напротив, тврдимо да су оне повезане са интелектом.“⁵

Сократ у духовности трага за принципом (законом, матрицом) и тиме иступа против случајности. Хегел нас учи да тиме пристojност (заснована на случајности) прераста у моралност (засновану на принципу) — „Атињани пре Сократа били су пристojни људи, али не и морални; они су у својим односима радили оно што је умно, али без рефлексije, не знајући да су били ванредни људи. [...] Морал је природан, а моралност је морал спојен са рефлексijом; ову разлику је истакла Кантова филозофија која је морална“.⁶ Инсистирајући на умности, на умној рефлексiji, Сократ мишљење о духовности чини *филозофијом* духовности. Међутим, његова филозофија истовремено занемарује емпиријску компоненту духовности. Аристотел се враћа емпиријској компоненти али јој не приступа непосредно (што би резултирало враћањем на ниво пристojности у поменутом смислу), него јер код њега емпиријско посредовано умним — „ово јединство ума и страсти у коме ум господари јесте врлина“, каже Хегел пишући о Аристотелу⁷.

Политичке и правне и уопште друштвене институције се врло често изграђују изван оквира законитости о којима је реч. Али, те друштвене институције нису и не могу бити ни аутентичне (онтолошки аспект) али — *самим њим* — ни ефикасне (прагматични аспект). Градитељ може саградити кућу пркосећи законима природе, али ће се та кућа неминовно срушити и то управо у складу са тим законитостима. И на подручју духовности свака друштвена институција изграђена упркос законитостима слободе имаће сличан домет и судбину.

Међутим, то не значи да одговарајуће друштвене институције — уколико су аутентичне — морају у свим друштвеним организацијама (на пример државама) бити идентичне. Напротив, оне не само да не морају, него ни не могу бити идентичне. Аутентичност духовних феномена не подразумева њихову идентичност, него само њихову безизузетну заснованост на истим (и једино постојећим) закони-

⁴ Ibid., стр. 161 (VI, 1144 б).

⁵ Ibid., стр. 161—162 (VI, 1144 б).

⁶ Г. В. Ф. Хегел: *Историја филозофије II*, Београд, 1975, стр. 43.

⁷ Ibid., стр. 329.

тостима духа. Аутентичност духовних феномена не подразумева напуштање подручја емпијског, дакле подручја које је по својој природи неограничено разноврсно. Другим речима, постулирање аутентичности духовних феномена не захтева њихово поистовећивање са законитостима, боље речено не захтева њихово свођење на те законитости. Ни добар градитељ куће не гради законе природе, него гради — наравно — кућу. Дакле, аутентични правни или политички феномен није сам закон слободе, него је тачка сусрета закона и емпирије — тачка очувања универзалности закона и непоновљивости емпијског факта. И као што градитељ може саградити дословно неограничен број различитих кућа на једном закону природе, тако и законодавац може изградити дословно неограничен број различитих правних решења на једном једином закону слободе, при чему аутентичност остаје очувана. Дакле, аутентичност не само што не негира, него управо подразумева емпијску различитост али увек унутар оквира који је одређен законима слободе.

На овом месту треба нагласити да овде није реч о емпијској различитости правног феномена на подручју појединачног, него на подручју општег правног акта, дакле на подручју на коме чињенице на које се право има применити постоје тек у модалитету могућности (а не у модалитету стварности, као што је случај код појединачног правног акта⁸). Оно што у правном феномену јесте емпијско нису само чињенице на које се право примењује, него емпијску природу имају и сами правни институти. Другим речима, подручју метафизичког припадају само законитости права на којима се правни феномен заснива, док сам тај правни феномен (позитивно право, правни идеали, итд.) јесте емпијског (= искуственог) карактера. Целокупан правни феномен је предмет могућег искуства, што већ довољно указује на његову емпијску природу. Институти правног феномена су чињенице (*factum*) једнако као што су то и чињенице у подручју природности, при чему обележје духовности правног феномена чини само разлику у супстрату али не и у самом акту (феномену) егзистенције. Са гносеолошког аспекта посматрано, то значи да је целокупни правни феномен предмет апостериорног сазнања а да су предмет априорног сазнања само законитости на којима се он заснива (матрице).

Можда се теза најбоље може објаснити на примеру правних идеала чија нам се емпијска природа можда у највећој мери може учинити спорном. Правни идеал је постулат који иде за *одређеним* правним решењем, њиме се захтева одређено решење на подручју општих правних аката, дакле на подручју *позитивної права*. Правни идеал никада не задира у подручје самих законитости права, него се

⁸ У овом контексту упућујем читаоца и на мој текст о модалитету правног феномена — Ј. Кубињец: *Структура и модалитет правног феномена*, у: *Зборник за теорију права* (САНУ), Београд, 1990, стр. 188—195.

на те законитости евентуално позива. Њиме се никада не прелази на подручје метафизичког, мета-позитивног (мање неубичајен али овде и мање адекватан би био израз „мета-јуридичког“). Правни идеал је одређено жељено правно решење или стање, један правни циљ који има емпиријску одређеност⁹. Уколико бисмо у креацији правног идеала имали претензију прекорачења границе емпирије, уз залазак у подручје метафизике тада бисмо у истој мери у којој би се ова претензија остваривала уједно напуштали правни идеал и залазили у подручје идеје права.

Постојање једног склопа закона слободе, једне матрице цивилизације, не постулира политичко једноумље. Управо обрнуто: политички плурализам је овде императив. Као што је познато, политичко једноумље је увек иступ против емпирије: тоталитаризам производи униформне поданике без личног идентитета, дакле без емпиријске различитости. Међутим, удаљавајући се од емпиријске појединачности, политичко једноумље не иде ни ка чистом закону слободе, него — иступајући изван подручја законитости — једном посебном случају снагом принуде даје статус општости.

Политички анархизам је, с друге стране, окренут чистој емпиријској појединачности, при чему се егзистенција законитости слободе уопште не респектује. Политички анархизам је емпиријски индивидуализам¹⁰, док аутентичност политичке сфере, заснована на матрици цивилизације, успоставља апстрактни индивидуализам¹¹. Први је непосредан и утолико ускраћен за свест о законитостима (као поменута грчка пристојност), други је посредован умношћу, утемељен на матрици. Први до аутентичне индивидуалности може доспети случајно, други до ње доспева неизоставно.

Дакле, док се тоталитаризам заснива на једностраној произвољности а резултира униформним једноумљем, дотле се анархизам заснива на свеопштој произвољности а тиме и резултира. Ни у једној од ове две варијанте одступања од матрице цивилизације, аутентични политички и правни феномени нису могући.

Анархија искључује сваку правилност а тоталитаризам захтева правилност али та правилност није заснована на законитостима духа — у оба случаја се, међутим, крећемо искључиво подручјем емпиријског, дакле изван законитости слободе.

Пропуст супротног пола чини панлогизам који — пренебрегавајући неминовност емпиријске компоненте — целокупност политичког и правног феномена своди на оно метафизичко, дакле на чисту законитост. Логичка консеквенција панлогизма је потпуна и безизузетна идентичност политичких и правних институција у свим

⁹ Упореди: W. Sauer: *Rechts- und Staatsphilosophie*, Stuttgart, 1936, стр. 394.

¹⁰ Види: Г. Радбрух: *Филозофија права*, Београд, 1980, стр. 82.

¹¹ Види о томе у мом чланку: Ј. Кубињец: *Апстрактни грађанин и политички субјективизет*, у: *Зборник Матице српске за друштвене науке*, Нови Сад, бр. 89/1990, стр. 79—88.

друштвеним заједницама. Имајући то у виду, можемо рећи да би политичка димензија панлогизма било нешто што бисмо могли означити као „учени тоталитаризам”¹². Ово становиште је постојало и постоји само у главама филозофа, док у фактичкој историји не можемо наћи пример за његову апликацију, нити је реализација панлогизма уопште могућа, с обзиром да панлогизам искључује емпиријску компоненту а без емпиријског ипак није могућа никаква егзистенција.

Као што се из до сада изнетог може закључити, становиште које овде заступам се од панлогизма дистанцира тиме што је свесно да је оно појединачно (емпиријско) захваћено законима логике само у мери у којој садржи у себи законитост, дакле оно опште.

Друштвена заједница која је доспела до матрице цивилизације, до закона слободе и феномена заснованих на њима јесте аутентична. Али, она је поред тога и максимално ефикасна јер поштује законе као непроменљиве и неоспориве законитости духа и истовремено у истој мери респектује непоновљиву појединачност емпиријског, што значи да омогућава потпун размах људских способности, максималну продуктивност (при чему овде мислим пре свега на духовну). Питање о матрици цивилизације је филозофско питање — закони слободе су филозофска а не политичка категорија. То с једне стране значи да филозофија не прописује ни политичка решења, ни позитивно право — ништа што је емпиријско. Емпиријска решења су у искључивој надлежности прагматике (политике и јуриспруденције). То с друге стране значи да прагматика (политика и јуриспруденција) нема могућност избора да ли ће се у продукцији појединачних решења ослањати на знање које о матрици (основним законитостима) пружа филозофија. Емпиријска решења морају бити посредована знањем о основним законитостима јер у противном неће бити аутентична (сводиће се на привид права и политике).

CIVILIZATION MATRICES

Dr Janko Kubinjec

Summary

Institutions of politics, law, moral (institutions of freedom) if authentic, are based on the spiritual principals. These principals could be marked as civilization matrices. The existence of one civilization matrix does not mean identity of political and legal solutions in different social communities.

Key words: civilization matrices, principles of freedom, empiricism, legal phenomenon, totalitaricism, anarchism, panlogism.

¹² Супротни пол оном раније поменутом, који бисмо у овом контексту могли назвати „профаним” тоталитаризмом.

Мр Снежана Циљер
асистент Правног факултета у Новом Саду

О ЦИЉЕВИМА КРИВИЧНОГ ПОСТУПКА*

САЖЕТАК: У раду се указује на тешкоће правилног одређивања циљева кривичног поступка и несагласности које у том погледу постоје у теорији. Утврђује се смисао одредбе чл. 1 ЗКП и одређује њен однос према начелу истине. Посебна пажња се поклања питању односа процесних циљева према процесним формама и закључује да непроменљивост првих није сметња за мењање последњих.

Кључне речи: кривични поступак, циљ, средство, процесна форма.

1. Под циљем подразумевамо унапред постављени и фиксирани резултат који се жели постићи свесном акцијом;¹ предопбу о вредностима (добрима) које субјекти желе и постављају као задатке у пројекту свог деловања;² антиципацију извесне последице која још није настала односно „регулативно-хеуристички принцип који служи појединцима као смерница за будуће акције и као мерило за оцену већ остварених акција”³. У складу са наведеним, изгледало би релативно лако одредити циљ сваке конкретне делатности, па и кривичног поступка. Тај наш утисак, нажалост, напушта са првим покушајем да будемо прецизнији.

* Рад примљен: 3. X 1997.

¹ Стеван Врачар, *Социјална садржина функције државноправног поретка*, Београд, 1965, стр. 73.

² Никола Висковић, *Појам права*, Сплит, 1976, стр. 107. Он наглашава разлику између циља и функције као разлику између намеравања и ефективне улоге.

³ Михајло и Буро Вуковић, *Знаошћ о изрази правних појмова*, Загреб, 1981, стр. 31.

Несагласности које у процесној теорији постоје у вези са одређивањем циља кривичног поступка⁴ дају се свести на дилеме: један или мноштво циљева,⁵ њихова усклађеност или колизија, константност или променљивост, правни или неправни карактер,⁶ самосталност или зависност од циљева кривичног материјалног права. Ми се придружујемо становишту по коме ваља разликовати опште од посебних циљева кривичног поступка (циљеви појединих стадијума и фаза). Општи непосредни циљ поступка би се, с обзиром на његов инструментални карактер, свео на примену кривичног материјалног права у конкретном случају, односно на проверу основаности постављеног кривичноправног захтева државе (утврђивање учинилаштва, одговорности и евентуалне кривичне санкције).⁷ Испуњење овог правног циља треба у крајњој линији да води општем коначном циљу, који се поклапа са циљем кривичног материјалног права — заштита друштва од криминалитета („сүзбијање друштвеноопасних делатности којима се повређују или угрожавају друштвене вредности заштићене кривичним законодавством” — чл. 5/2 КЗЈ). Циљ кривичног поступка као средства социјалне контроле је осигурање реда, мира и сигурности у друштву.⁸ Неки ову разлику између непосредних и посредних циљева представљају као разлику између правних и материјалних циљева, зависно од тога да ли је објект деловања само право или нешто изван те сфере.⁹ Морамо напоменути да и поред наведених додирних тачака са циљевима кривичног материјалног права, није искључено да се процесноправни однос до те мере оса-

⁴ Циљ често фигурира као елемент дефиниције кривичног поступка, као општа констатација (Тома Живановић, *Основни проблеми кривичној и грађанској процесној права* I, Београд, 1941, стр. 45) или конкретизован (Vladimir Bayer, *Југословенско кривично процесно право* — књига прва, Загреб, 1982, стр. 4).

⁵ Свака радња је у начелу многоциљна, јер служи бар двома циљевима: даљем, главном и ближем, споредном циљу, чије је постизање само средство ка оном главном (Тадеуш Котарбињски, *Трактирати о добром делању*, Београд, 1964, стр. 93).

⁶ Коначна сврха права увек лежи ван права, поклапа се са социјалном сврхом, а огледа се у сачувању и унапређењу живота (Мезгер, наведен према Станко Франк, *Развијање науке о нормативним обележјима бића кривичних дјела*, Архив, 4/1934, стр. 394. Слично Иван Паћен, *(И)рационалности правне знаности: иприсцијуи проблему*, Зборник Правног факултета у Загребу, 2/1988, стр. 144. По некима, циљ права је увек ванправна категорија (Душан Николић, *Право информација*, Нови Сад, 1990, стр. 99).

⁷ Тако и Тихомир Васиљевић, *Систем кривичној процесној права*, Београд, 1981, стр. 15; Момчило Грубач, *Кривично процесно право* — прва књига, Београд, 1995, стр. 20; Vladimir Bayer, *op. cit.*, стр. 4. Од старијих писаца: Никола Огорелица, *Казнено процесуално право*, Загреб, 1899, стр. 447; Божидар Марковић, *Уџбеник српској кривичној процесуалној*, Београд, 1926, стр. 3.

⁸ Тако Давор Крапац, Иво Коран, *Неки структурални и функционални аспекти сувремене југословенске кривичној процесуалне*, Наша законитост, 2—3/1987, стр. 169; слично и Фрањо Бачић, *Значај материјалној кривичној законодавства за ефикасности кривичној правосуђа*, Наша законитост, 2—3/1987, стр. 192.

⁹ Тако А. Д. Боиков, *К изучению эффективности уголовного-процессуального закона*, у: Н. Ф. Кузнецова, И. Б. Михайловская (ред.), *Эффективности применения уголовного закона*, Москва, 1973, стр. 165.

мостали, да их не само не подупире, већ и осујећује.¹⁰ Једна од наших полазних премиса је управо теза о недопустивости његове функционалне независности и апел за таквим реструктурирањем кривичног процеса с обзиром на његове предмете, који ће га претворити у доследну инструментализацију материјалног права.

Неки помињу четири нивоа циљева кривичног правосудја: први, најнижи, који обухвата основне функције суда, тужилаштва и извиђајно-истражних органа; други, виши је кажњавање учинилаца и поправљање осуђених лица; трећи је спречавање кривичних дела (извршених први пут и у поврату), и четврти, највиши — смањивање криминалитета.¹¹ Други аутори онај најнижи ниво називају задацима, који се као основне садржине одређене делатности разликују од циљева, као оно што хоћемо од онога што смо ради тога дужни радити.¹²

2. У складу са горе наведеним, у чл. 1 ЗКП одређен је (непосредни) циљ југословенског кривичног поступка: „Овај закон утврђује правила којима се осигурава да нико невин не буде осуђен, а да се кривцу¹³ изрекне кривична санкција под условима које предвиђа кривични закон и на основу законито спроведеног поступка”.

И наш ЗКП из 1948. је био изричит када је циљ поступка везао за откривање кривичних дела и њихових учинилаца и правилну примену казне, васпитнопоправних и здравственозаштитних мера (чл. 1). Законска дефиниција циља кривичног поступка је стално присутна у развоју нашег послератног права, за разлику од ЗКП из 1929, у коме је није било.¹⁴ Иначе, први пут се јавља у Законнику о поступку

¹⁰ Вид. Густав Радбрух, *Филозофија права*, Београд, 1980, стр. 227.

¹¹ Владимир Кудрјавцев, *Евалуација система криминалне полиције — кривично правосудје и ефикасност борбе против криминалитета*, Југословенска ревија за криминологију и кривично право, 3/1973, стр. 475. Упор. са шемом циљева кривичног поступка код Игор Л. Петрухин и др., *Теоретические основы эффективности правосудия*, Москва, 1979, стр. 94—95.

¹² Михаило Строгович и др., *Советский и уголовно-процессуальный закон и проблемы его эффективности*, Москва, 1979, стр. 221.

¹³ Овде је употребљен погрешан термин, пошто се кривцем може сматрати само кривично одговоран учинилац кривичног дела, а кривична одговорност није услов за примену свих кривичних санкција (нпр. није релевантна за васпитне мере и мере безбедности медицинског карактера из чл. 63 и 64 КЗЈ). Стога би адекватнији био израз „учинилац кривичног дела”, који подразумева доказаност учинилаштва, без упштања у субјективна питања (психичких својстава и психичког односа учиниоца према деликту). Утолико је ова одредба шира од старог решења у ЗКП из 1953, у коме је фигурирао израз „заслужена казна”, иако Кривичном законнику из 1951. нису биле непознате ни мере намењене кривично неодговорним учиниоцима. Претпостављамо да је до грешке дошло у моменту замене речи „казна” кривичном санкцијом, при чему се превидела неадекватност и дотадашњег изрази „кривац”.

¹⁴ Изричито формулисање циља кривичног поступка не практикују сва законодавства. Чини нам се да је ова појава била нешто раширенија у источноевропским социјалистичким земљама, понекад праћена китњастим идеолошким примесима (вид. нпр. чл. 2 ЗКП Русије из 1960; чл. 1/1 ЗКП ДДР из 1968; чл. 2 пољског ЗКП из 1970). Од извора западне провенијенције, поменимо примера ради чл. 1 ЗКП кантона Вауд из 1967. и чл. 1. јапанског ЗКП из 1947.

судском у кривичним делима за Краљевину Србију из 1865: „Сва надлежательства и поједини званичници, који се са казнителним ислеђењем занимају, дужни су старати се, да невини не буду гоњени, а повини да не избегну заслужену казну” (чл. 5/1).

3. Из наведене одредбе обично се изводе искази о двома противречним захтевима који се стављају пред кривични поступак: за ефикасношћу и за заштитом слобода и права, којима се придаје ранг циљева,¹⁵ принципа,¹⁶ идеја,¹⁷ интереса¹⁸ или тенденција¹⁹ кривичног поступка. Ми не видимо да та одредба даје основа за било какав закључак о противречности циљева. Примена кривичног материјалног права као непосредан циљ поступка овим добија само још један разумљив предзнак — „правилна”, који је у складу са захтевима који се стављају пред модерног примењивача права: чињенична (исправност и потпуност утврђених чињеница) и правна (материјална и процедурална) заснованост.²⁰ С обзиром на предмет кривичног поступка, тај се задатак не може сматрати испуњеним ако невини бивају осуђени а учиниоци измичу кривичној санкцији, или се чини супротно, али на недопуштен начин. Те две стране медаље су, дакле, само логична последица правилно утврђеног кривичноправног захтева државе; рекли бисмо чак нешто што се само по себи подразумева и када не би било експлицирано. Па ипак, њихово законско декларирање није на одмет, у знак трајног подсећања свих субјеката који учествују у стварању и примени процесних правила.

4. Ако непосредни процесни циљ изразимо у захтеву за минимизацијом судских грешака, ефективитет²¹ кривичног поступка на

¹⁵ Петер Кобе, *Развој кривичног процесног права*, Архив, 1—2/1986, стр. 209.

¹⁶ Бранко Петрић, *Коментар Закона о кривичном поступку* I, Београд, 1986, стр. 11; Ernst-Walter Hanack, *Das Legalitätsprinzip und die Strafrechtsreform*, Festschrift für Gallas, 1973, стр. 339.

¹⁷ Панта Марина, реферат на XI годишњем саветовању Југословенског удружења за кривично право и криминологију, Пула, 1973, стр. 2.

¹⁸ Лазар Раонић, *Улога јавног тужиоца у предкривичном поступку*, Правни зборник, 1/1975, стр. 16.

¹⁹ Драго Станковић, *Јединство сујројности хуманизма и захтева за ефикасношћу кривичног поступка*, Гласник Адвокатске коморе Војводине, 7—8/1987, стр. 7; Vladimir Bayer, *op. cit.*, стр. 12; Борбе Лазин, *Ефикасност кривичног поступка и заштитна слобода и, права грађана гарантованих Међународним пактом о грађанским и политичким правима*, Југословенска ревија за криминологију и кривично право, 4/1985, стр. 117; Драго Радловић, *Заштитна слобода и права грађана и мере за обезбеђење присуства окривљеног у кривичном поступку*, Годишњак Правног факултета у Бања Луци, XV/XVI 1991/92, стр. 216.

²⁰ Утолико треба дати за право онима који одредбу чл. 1 ЗКП повезују са начелом законитости (тако нпр. Обрад Цвијовић, Драгомир Поповић, *Закон о кривичном поступку са коментаром, објашњењима и уједињеним применама*, Београд, 1981, стр. 1; Панта Марина, *Коментар на закон о кривичном поступку*, Скопје, 1978, стр. 6. Она, међутим, чешће асоцира на начело истине, које прожима дух нашег процесног законодавства, али коме не признајемо карактер апсолутног циља.

²¹ Више о ефикасности и њеном разграничењу од осталих компоненти рационалности вид. код Снежане Циглер, *О неким припадацима рационалности у праву*, Зборник Правног факултета у Новом Саду, 1—3/1996, стр. 250—251.

том нивоу може бити сагледан кроз праћење њиховог присуства. Неки га представљају формулом $K = S_g \rightarrow \min$, при чему је K — критеријум ефективности, а S_g — судске грешке.²² О томе нам говоре не само подаци о броју невино осуђених,²³ већ о свим чињеничним и правним грешкама учињеним током поступка. Наиме, императив за правилном применом кривичног материјалног права се не исцрпљује само у таквом крајњем исходу поступка у коме ниједан учинилац неће избећи заслужену кривичну санкцију и нико невин неће бити осуђен (мада то јесте најважније). Поред тога, потребно је обезбедити регуларност поступка у сваком погледу, током читавог његовог трајања. Исправност судских одлука верификују саме странке неподношењем правних лекова и виши суд одлучивањем о њима. Због тога се као показатељ ефективности кривичног поступка могу јавити подаци о броју и успеху свих редовних и ванредних правних лекова, независно од тога ко их је, по ком основу и у ком правцу уложио.

Иако је непосредне циљеве лакше идентификовати и емпиријски проверавати, то ће често бити недовољно, с обзиром да њихово остваривање није увек у функцији коначног циља. Анализа ефективности кривичног поступка на нивоу коначног циља је скопчана са неколико тешкоћа: правилно схватање циља, могућност праћења и статистичког исказивања његове реализације, одређивање заслуге у томе кривичног процесног права.

Иако је крајња сврха поступка заштита друштва од криминалитета, наивно би било очекивати да се кривичном репресијом он може елиминисати. Зато се треба задовољити реалнијим циљем: свођењем криминалитета на ниво подношљив за заједнички живот. Тај „праг социјалне подношљивости” није статистичким путем утврдив, али се сасвим поуздано може рећи да је прекорачен ако код грађана превладава осећање несигурности, страха и неповерења у правне институције система.²⁴

Најбољи показатељи социјалне ефективности кривичног поступка су стање криминалитета и стопа рецидивизма. У случају њиховог раста, један део сенке може пасти и на функционисање кривичног поступка, мада је директне доказе о томе тешко прибавити. Ми немамо на располагању егзактне истраживачке технике које би са сигурношћу потврдиле још од Бекарије потенцирану мисао да извесност изрицања кривичне санкције вероватно доводи до одвраћања потенцијалних учинилаца од вршења кривичних дела, а да пове-

²² Владимир Кудрявцев и др., *Эффективность правовых норм*, Москва, 1980, стр. 166.

²³ Овим критеријумом се руководи Павлица, пратећи случајеве обустава поступка, ослобађајућих и одбијајућих пресуда у поступку ванредних правних лекова (Јован Павлица, *Ефикасност кривичног поступка*, Југословенска ревија за криминологију и кривично право, 4/1985, стр. 57).

²⁴ Тако Фрањо Бачић, *op. cit.*, стр. 192.

ћање строгости нема то дејство.²⁵ У том погледу можемо се ослонити само на претпоставке, јер мотиви људског понашања често остају недокучиви, а свака анкета носи собом ризик неистинитог казивања. Због тога све понуђење формуле, попут оне ниже наведене, имају релативну вредност.

$$E = \frac{KP}{A+B+V}$$

Легенда: Е — ефективитет; КР — остварени циљ захваљујући делотворном кривичном поступку (нпр. број оних који су се уздржали од вршења кривичних дела искључиво због претње казном; А, Б, В — број оних који су се уздржали од вршења кривичних дела из других разлога (нпр. због побољшања материјалних услова живота, културног уздицања итд.).²⁶

Праћење ефективности кривичног поступка може почивати и на Миловој индуктивној методи односно методи јединствене разлике која гласи: „ако су случају у којем се истраживана појава догађа и случају у којем се она не догађа заједничке све околности осим једне, која се догађа само у првом случају, та једна околност у којој се разликују два случаја је последица или узрок или неопходан део узрока те појаве.”²⁷

A B C D E F G
a b c d e f g

B C D E F G
b c d e f g

Дакле $A \rightarrow a$

Дакле, ако је извештај резултат последица дејства више фактора, од којих је кривичнопроцесна норма само један, онда ће промена норме, уз непромењене остале факторе узроковати и друге последице. То се може представљати коефицијентима линеарне или мултипле корелације.²⁸ Трећи метод је законски експеримент. Иако је могућност експерименталних метода у друштвеним наукама ограничена, они могу бити веома корисни.²⁹

5. У теорији се непосредан циљ кривичног поступка често погрешно поистовећује са утврђивањем материјалне истине.³⁰ Но, ову

²⁵ Вид. Deruck Beyleveld, *Генералној превентивна истраживања као основа за генералној превентивну страву*, Југословенска ревија за криминологију и кривично право, 2/1990, стр. 121.

²⁶ Вид. Владимир Кудрявцев и др., *op. cit.*, стр. 180.

²⁷ Вид. Гајо Петровић, *Лојика*, Загреб, 1989, стр. 162.

²⁸ Вид. детаљније Vladimir I. Nikitinskij i dr., *Über die Methodik der Effektivitätsmessung von Rechtsnormen*, у: Beiträge zur Rechtsmethodologie und Rechtsmethodik, Berlin, 1980, стр. 138—139.

²⁹ Више о томе вид. Владимир Кудрявцев и др., *op. cit.*, стр. 251; Игор Л. Петрухин и др., *op. cit.*, стр. 131.

³⁰ Тако Михаило Строгович, *Кривични судски процес*, Београд, 1948, стр. 9; Александар Виктор, Лав Хенигсберг, *Основна начела новог кривичног процеса*, По-

тврдњу релативизује већ и упитаност о објективној достижности тога циља и његовој спојивости са другим признатим вредностима, којима се и на законодавном и на практичном плану често чине уступци на уштрб истине.³¹ Третирање истине као циља по себи, резултирало би постављањем многобројних захтева који би оптерећивали процес, чинећи га коначно неефективним. Зато се висок квалитет утврђивања истине не мери обимом спроведених процесних радњи, већ концентрацијом на откривању свих, за доношење одлуке неопходних и битних односа.³² „Циљ извођења доказа пред судом није да се нађе истина, већ да се у ограниченом временском оквиру створе релевантна уверења.”³³ Истина, дакле, јесте важан принцип кривичног поступка, али не и његов апсолутни циљ,³⁴ као што то нису ни упознавање личности окривљеног, васпитно и политичко дејство, нити спровођење конкретне процесне политике, који су само последице добро организованог поступка.

6. У овом контексту често се актуелизује стара идеја о постојању и сталној напетости правне сигурности, правде и сврсисходности³⁵ у кривичном поступку. Деликатан посао обезбеђивања примата једне од њих или њиховог уравнотежавања, ипак није императив који се поставља са становишта циља, већ са становишта средстава. Да се послужимо системском терминологијом, циљ као жељено стање система или жељени излаз не треба мешати са начином његовог постизања односно са критеријумом управљања.³⁶ Непосредни циљ кривичног поступка је стање коме тежи, а то је, као што смо већ навели, доношење одлуке о кривичноправном захтеву државе.³⁷ Да ли ће иза начина њеног доношења стајати императив правде или

лиција, 11—14/1931, стр. 697; Александар Гавела, *Практични руковођ кривичној судској поступку с обрасцима*, Нови Сад, 1951, стр. 5 и др.

³¹ Циљ кривичног поступка се не сме дефинисати искључиво као проналажење истине, већ то мора бити истовремено и очување материјалноправне државности у смислу „свесног самоспуштавања правосудја” (тако Reinhard Moos, *Zur Reform des Strafprozessrechts und des Sanktionenrechts für Bagatelldelikte*, Wien, New York, 1981, стр. 13). Слично и Helge Rostad, која утврђивање истине сматра једним од главних циљева поступка, али уз поштовање људских права (*Prepared statement*, HEUNI, 3/1984, стр. 147).

³² Karl Mollnau, *Zur Spezifik von Effektivitätsanalysen prozessrechtlicher Regelungen*, Neue Justiz, 2/1983, стр. 51.

³³ Henry Levy-Bruhl, *La preuve judiciaire*, Paris, 1964, стр. 21, наведен према Niklas Luhmann, *Легитимација кроз процедуру*, Загреб, 1992, стр. 36.

³⁴ Тако правилно Angel Djambazov, *Rationalizing the process of ascertaining the objective truth in the criminal process*, HEUNI, 3/1984, стр. 160.

³⁵ Густав Радбрух, *op. cit.*, стр. 95; Heinrich Henkel, *Recht und Individualität*, Berlin, 1958, стр. 16.

³⁶ Вид. С. Губеринић и др., *Системи, управљање системима, системске дисциплине, технике и методе*, Београд, 1970, стр. 71.

³⁷ То наглашава Загорка Симић-Јекић, када доношење одлуке као циљ уноси у појам кривичног поступка односно кривичног процесног права (*Кривично процесно право СФРЈ*, Београд, 1983, стр. 4, 21).

сврсисходности или сигурности, није питање непосредно телеолошког значаја. Стога у присуству ових дилема, не бисмо говорили о различитим циљевима поступка него о различитим могућим средствима постизања иначе јединственог непосредног циља.³⁸ Те се дилеме обично проблематизују тек са довођењем у везу непосредног са коначним циљем. Тек тада постају важни атрибути које ће носити судска одлука, а они су по природи ствари детерминисани, пре свега, стањем криминалитета (обим, динамика, структура) као улазом у систем кривичног правосуђа, а с друге стране, правном идеологијом, уставном и политичком традицијом, као утицајним окружењем тог система. Да би кривични поступак могао производити и одређена социјална, а не само правна дејства, он мора бити на одговарајући начин, а не било како, устројен. Из тог угла посматран, непосредни циљ (одлука) бива трансформисан у средство за остваривање коначног циља, добијајући додатна обележја и предодређујући тако и физиономију кривичног поступка. Непроменљивост процесних циљева, стога, не искључује могућност различитих процесних форми. Напротив, оне су са становишта коначног циља и с обзиром на варијабилност инпута у кривичноправосудни систем, пожељне. Из историјско-географске перспективе недвосмислено произилази плуралитет средстава која могу стајати иза истоветно одређеног процесног циља. Подсетимо само на јаз који дели наш важећи мешовити кривични поступак од оног инквизиторског из 1865, иако им је циљ био идентичан. Изградњу процесног инструментаријума који се сматра адекватним за постизање циља, отежава присуство противречних интереса који произилазе из основних процесних функција, и не лако остварива потреба њиховог балансирања. Промењени систем вредности, скопчан са одређеним типом поступка није израз мењања његовог непосредног циља, већ средстава која стављамо на располагање, а која су детерминисана и коначним циљем. Другим речима, аксеолошко овде није део телеолошког већ инструменталног. Понашање система диктира и његов input, а то је у нашем случају, стање криминалитета. Успешна заштита од криминалитета би представљала output, а одговарајућа процесна форма, као оваплоћење одређеног система вредности који имплицира одговарајући однос између захтева за ефикасношћу и захтева за хуманизацијом — средство.

³⁸ Чини нам се да на сличан начин размишља и Владимир Кудрјавцев, који говори о потреби криминалне политике да дефинише не само циљеве већ и њихове „услове, границе, параметре, који карактеришу средства дозвољена за постизање одговарајућих циљева” (*Југословенска ревија за криминологију и кривично право*, 3/1988, стр. 475).

ÜBER DIE STRAFPROZESSZWECKE

Mag. Snežana Cigler

Zusammenfassung

Die Autorin verweist auf Schwierigkeiten des regelmässigen Bestimmens der Strafprozesszwecke und auf Meinungsverschiedenheiten die in dieser Hinsicht in der Theorie existieren. Sie stellt den Sinn der Verordnung des Artikels 1 der Strafprozessordnung fest und bestimmt ihre Beziehung zum Grundsatz der Wahrheitsforschung. Die besondere Aufmerksamkeit richtet sie auf die Frage des Verhältnisses der Strafprozesszwecke zur Prozessformen und die Folgerung schliesst dass Unveränderlichkeit der Este kein Hindernis für Modifizieren der Letzte ist.

Schlüsselwörter: Strafprozess, Zweck, Mittel, Prozessform.

Др Сјанко Пихлер
професор Правног факултета у Новом Саду

ДИЛЕМЕ У ВЕЗИ СА СПОЉНОМ КОНТРОЛОМ ПОЛИЦИЈЕ*

О правном и нарочито о фактичком статусу и о раду наше полиције постоји и стручно и опште — *ујавном нејавно мишљење*. Оно је из низа разлога и уверљиво и основано. Наша полиција је последњих година изгубила и оно мало угледа који је раније колико-толико имала, мада морамо констатовати да овде полиција готово традиционално, због специфичних околности, никад није уживала особит углед. У њу грађани никад нису имали нарочитог поверења, а садашње је такво да је све више доживљавају као социјалну моћ од које пре треба зазирати него с њом сарађивати и од ње нешто очекивати, која је често окренута против њих а не према њиховим интересима, индивидуалним и социјалним потребама. Све је више идентификују с нелегитимним актуелним режимом власти и неидентификованим облицима паравласти. То се примећује на сваком кораку и нису потребне неке посебне анализе да се такво перципирање полиције од стране грађана — уочи. Посебно је наглашен скептицизам према њеном раду и ефикасности у погледу превенције.

Примећује се и једна друга појава, која је повезана с претходном. Наиме, изгледа да је и сама полиција свесна стања у каквом је, свесна своје позиције у фактичком вршењу власти. Код ње није изграђено једно здраво самопоуздање и самопоштовање, већ пре осећај привидне самосигурности и самодовољности. То ствара нездраву тен-

* Рад примљен: 16. IX 1997. — Рад је прилог Међународној конференцији о спољној контроли рада полиције, која ће се у организацији Фонда за хуманитарно право организовати крајем октобра 1997. г. Основ за расправу је пројект закона о сталној комисији за жалбе на рад полиције и пројект етичког кодекса југословенске полиције.

зију и у њеним односима према грађанима и у односима унутар полицијске структуре, што је додатни разлог њене наглашене бирократизације и унутрашње репресијализације, али уједно и репресијализације читавог њеног рада. Због тога је основна, превентивна природа полицијске функције све више потиснута овом другом, репресивном. Бавећи се све чешће оним чиме не треба да се бави и обављајући свој посао на начин како га обавља, а истовремено не вршећи све оне послове због којих постоји, подређена прагматици дневне политике, наша полиција по једном општем утиску није у стању да успостави коректан однос ни према грађанину ни према држави као институцији и установама са којима мора сарађивати, чији би правом конституисан и контролисан орган морала бити, па због тога нема одговарајући однос ни према себи самој. У извесном смислу она је декомпонована као државни орган и значајна служба.

Због свега тога доиста је ургентно питање, како устројити полицију као институцију цивилној друштва, а то значи у смислу њивне државе као услова цивилизованог живота. У том смислу примарно је питање како институционализовати контролисање полиције, изнутра и споља, на начин примерен демократском организовању политичке заједнице путем коректне јавне власти. Статус и рад полиције су само део и уједно уверљива слика одговарајућег система власти, па од те власти зависи и начин и садржина њене контроле. У нашим садашњим приликама она је, нажалост, део и слика власти која не држи много ни до права ни до институција. Због тога се чини сизифовским послом настојање да се ваљано уреди контрола полиције у друштву у којем су институције потиснуте и у којем се оне широко злоупотребљавају од стране моћне фактичке власти. Та и таква власт па и њена полиција, због тога нема одговарајући лезитимитет који је толико неопходан за смислен и ефикасан полицијски рад.

Мада чудно, изгледа да успостављање формалне спољне контроле полиције, а без изгледа да она стварно функционише, односно с реалним очекивањем да и она буде пре свега политички инструментализована, може бити још штетније, јер се тако ствара тек њивид контроле и лажна легитимност и брига о легалности њеног рада.

Код нас је основни проблем што се целокупан њивни и фактички статус полиције мора у много чему да мења, да би се уопште могло рачунати на ефикасну спољну контролу. Са постојећим њеним статусом, који јој је дат и задат од стране власти која је успоставља и користи, није могуће институционализовати ни њену стварну контролу, како унутрашњу тако и спољашњу. У приликама у каквим јесмо делује доста наивно уверење, да би се самим доношењем закона о неким облицима спољне, у ствари парламентарне контроле полицијског рада и етичког полицијског кодекса, нешто битније изменило. То би могао бити још један у низу закона који

неће бити примењен или би могао бити право примењен, на пример само егземпларно, фрагментарно, контролисано.

Имам утисак да смо, тако, тек у некој претходној фази евентуалног успостављања (институционализације) спољне контроле рада полиције, наиме у ситуацији у којој *joш није могуће* успоставити иоле ефикасан облик и садржај ове контроле. У том стадијуму изгледа да се примарно мора инсистирати на широкој и темељитој *јавној критичкој* статуса и рада полиције, као и начина њеног организовања, како би се уопште могле обезбедити елементарне претпоставке и за успостављање адекватне институционализоване контроле. Међутим, та „критичка фаза” је само део нечег знатно ширег и основнијег — критике *полицийској*, пре свега, и правног система да би се уопште могло да уђе у простор њиховог мењања. Без тих промена се (и) у полицији, и то посебно у њој, и са полицијом *неће и не може* ништа битно ново догодити, па макар и донели закон о неким облицима њене спољне контроле и етички кодекс чија *примена*, односно поштовање, у постојећим условима не може бити обезбеђена. Не губимо из вида да је читава зграда постојеће власти *полицизована*, а то уједно значи да је *полицеја полицизирана* и да актуелна власт без таквог статуса полиције не може опстати. Будући да јој је потребна таква полиција она ће лако опструирати или на свој начин злоупотребити (и) сваки облик евентуално успостављене („институционализоване”) спољне контроле полиције. Утолико пре и утолико лакше што је она већ озбиљно злоупотребљивала и правосудје па и парламент, а ево видимо и уставно судство.

Рад полиције не би смео бити огрнут велом *тајности*. Она је код нас увек била затворена институција. Демократски процеси у друштву налажу потребу њеног отварања. Нажалост и сами наши *грађани* често не схватају службене задатке полиције и не разумеју њену праву улогу у друштву, тако да је за успостављање ефикасне спољне контроле полиције потребно и одговарајуће едуковање грађана (што је дуг и компликован посао и процес), тј. стварање *јавног мњења* које ће имати другачије представе о полицији. Она се код нас, не само данас, доживљава као репресивна а не превентивна институција и као орган који примарно треба да служи држави као некој самосврси, а не држави као установи која постоји због грађана, док се сама држава у правилу идентификује са актуелним режимом власти. С друге стране, и полиција у правилу не схвата да мора сарађивати са грађанима не само у свом непосредном раду већ и у контроли сопственог рада. Код нас је то врло тешко замислити ма колико било сасвим природно у демократском друштву.

Посебно се поставља питање контроле „политичке полиције” („државне безбедности”). Ту се морају изградити, пре свега, парламентарни облици контроле, еластично постављени али ефикасни. Биће врло штетно ако овај сегмент полиције остане (и даље) такође без икакве озбиљније контроле.

У целокупном механизму контроле полиције треба имати у виду да унутрашња и спољна контрола морају бити *синхронизоване* и да се уједно на неки начин морају обезбедити инструменти *спољне контроле функционисања унутрашње контроле полиције*.

Ако би се увео *омбудсман* у неком свом облику (велико је питање да ли су наше прилике сазреле за њега), он сам по себи не би био довољан већ само један од облика спољне контроле (и) полиције. Морало би се размишљати о *илурализму* облика ове контроле на разним нивоима, од месне заједнице до федерације. Она, разуме се, мора бити разборито организована и мора водити рачуна о специфичностима полицијског рада и потреби њене ефикасности. Битно је да буде заснована на идеји *законитије ефикасности*. Та ефикасност мора бити у границама закона и оних потреба које обухвата круг правом одређених полицијских надлежности. Ван тога било какав њен рад и „ефикасност” не могу бити толерисани. У том смислу је врло важно да се *грађани информичу* о тим надлежностима и *процедурама* њихове реализације.

Демократизација друштва подразумева две врсте процеса у вези са полицијом: децентрализацију полиције кроз стварање локалних полиција и децентрализацију система (мреже) њене спољне јавне контроле. То је иначе у духу савремене организације цивилног друштва. Инсистирање на локалној полицији се одговарајућим овлашћењима, рецимо позорничке службе, је отварање и приближавање полиције грађанима, како би била у вези са локалном средином и од те средине и контролисана. Модел централизоване спољне контроле подупире, и подразумева, строго централизовану полицију, која мало води рачуна о локалним потребама и приликама, а људски живот је у правилу локалан. То је гломазан и бирократизован систем, погоднији за злоупотребе и политизацију на ширем плану. Он је удаљен од грађана и везан за актуелне парламентарне и друге конфликте и компромисе, па и корупцију самих „контролора”.

Што се тиче *етичког* аспекта полицијског рада код нас, о томе постоји озбиљна документација и већ формирано јавно мишљење. Он је везан за претходна питања и део је општег стања у држави и друштву. Све чешће се то стање одређује као ситуација *аномије*, а она се пре свега изражава кроз етичку димензију. Вероватно није потребно посебно доказивати да грађани немају илузија о некој особитој етичности наше полиције. Она није само саставни, већ *централни* део једног *деетичизованог система власт* који је по општем убеђењу *криминализован*. Како је у таквим условима могуће успостављање неког иоле употребљивог етичког полицијског кодекса? Ко ће њега да „донесе”, да прихвати и примени? Етички кодекс могу доносити само они субјекти на које се он односи, тј. који *држе* до одређене етике, у овом случају посебне професионалне етике. Он не може бити успостављен са стране, јер су етичке норме по својој природи *аутиномне*. Да ли је такву аутономност реално очекивати од поли-

ције о којој смо добили податке какви су, на пример, они до којих се дошло истраживањима Фонда за хуманитарно право? Њега би изгледа у овим приликама могао прихватити само *неко други*, чија су очекивања од полиције у складу с неким етичким начелима, или би га можда прихватио део полицијске популације, па да у том смислу делује упозоравајуће и „педагошки”.

Осим тога, мора се поставити и питање *предмета* етичког кодекса, јер су многе *јравне* одредбе инкорпорирале неке етичке захтеве и критеријуме, али сада *као јравне*. Наиме, отвара се проблем „етизирања” полицијског права. Доношење етичког кодекса, макар се он заснивао и на неким универзалним принципима, може бити, у „полицијској” етичкој материји посебно, проблематично нарочито у односу на део етичког вредносног система који је у *колизији са јравом*. Можда само у том сегменту и из тога разлога би имало смисла доносити овакав кодекс. Разуме се, овде се отвара не само питање какве су *јравне* реперкусије оваквих колизионих ситуација, већ и какве би биле моралне санкције којима би се обезбеђивао вредносни систем Кодекса.

Др Зорица Мршевић

виши научни истраживач

у Институту за криминолошка и социолошка истраживања
Београд

НЕКИ НЕДОЗВОЉЕНИ ДОКАЗИ У АМЕРИЧКОМ КРИВИЧНОМ ПОСТУПКУ*

Недозвољеност доказа значи да се до њих у кривичном поступку дошло на начин који је у супротности са уставном и законском регулативом о њиховом прибављању. Дакле, несумњиво се ради заиста о правим доказима о учиниоцу неког кривичног дела, дакле о, за поступак иначе значајном, вредном а често и пресудном доказном материјалу. Упркос доказној вредности тај материјал мора да буде елиминисан из поступка по цену доношења ослобађајуће пресуде очигледног кривца ради недозвољеног начина прибављања таквих доказа. Цена која се плаћа је да понеки кривци избегну правду да би се постигао циљ а он је много важнији од тога да се баш сваки кривац казни и састоји се у томе да се свим другим (многим) исправним грађанима заштите људска права и приватност.

Један од основних извора регулативе начина поступања приликом прикупљања доказа вршењем претреса и одузимања је Четврти амандман на амерички устав који гласи: Право људи на личну сигурност, сигурност стана, преписке и имовине од неразумних претреса и одузимања неће бити нарушено и неће се издати ниједан налог за вршење тих радњи без вероватног доказа подржаног заклетвом или потврдом, којим се посебно описују места на којима ће се поме-

* Рад примљен: 5. VIII 1997. — Ауторка текста, др Зорица Мршевић је провела школску 1996/97. годину на Универзитету државе Ајове, где је предавала предмет „Comparative Feminist Legal Theory” и проучавала америчко кривично и кривичнопроцесно законодавство и праксу.

нуте радње вршити, лица која ће бити претресена и ствари које имају бити одузете.¹

Непоштовање одредаба Четвртог амандмана који предвиђа захтев да се налог за претрес и одузимање ствари издаје на основу разумних разлога, основа је за недозвољеност доказа. Интересантно је да Четврти амандман уопште не предвиђа експлицитно општу потребу постојања налога за претрес и одузимање. Његови историјски корени не откривају некадашњу свест о опасности постојања претреса и одузимања предмета без налога. Оно што историја показује није бојазан од вршења претреса и одузимања предмета без налога, већ пре злоупотреба издавања налога за претрес и одузимање без постојања разумних разлога. Постојао је наиме, страх од преобимног налога, који превише и непотребно задире у приватност и у уставом гарантована права појединца, представљајући основу за неразумне и репресивне претресе. Зато се настојало да се његово издавање и извршење одржи на линији строгих захтева применљивих на налоге common law који се односе на украдену робу.

Ти првобитни налози су се издавали без постојања вероватног разлога. Они који су имали такве налоге имали су неограничено дискреционо право да бирају места и лица које ће да претражују, као и предмете које ће да траже. Њихова овлашћења су била претерана и недовољно ограничена. Због тога је прва клаузула Четвртог амандмана предвиђала забрану злоупотребавачког налога и тек модификација тог првобитног текста подразумевала је постојање клаузуле о неразумности („unreasonableness clause”), тако да је тај Амандман постао регулативан заправо у погледу разлога за издавање налога. Он је на крају почео да се тумачи као општи захтев за постојање „вероватног разлога” (probable cause) да је претрес и одузимање неопходно за сакупљање доказа о одређеном кривичном делу. Тај вероватни разлог би се потврђивао заклетвом или потврдном изјавом полицијског службеника датих судском службеном лицу, који су постали неопходан услов за издавање налога.

Даљи корак је захтев да налог мора да посебно опише место које ће бити истражено, као и лица и/или ствари које ће бити претражени или одузети. Током времена Врховни суд је такође поставио нека додатна ограничавајућа правила у погледу издавања и реализације налога.

¹ Сва наведена разматрања примене одредаба Четвртог амандмана на амерички Устав, као и примери из праксе, узети су из редовне наставе у оквиру основног курса из Кривичнопроцесног права на америчким правним факултетима. Све је део редовне, рутинске праксе органа принуде која се базира на одавно донетим одговарајућим одлукама Врховног суда Сједињених Држава. Ништа од поменутог, дакле, није контраверзно нити је ма на који други начин под знаком питања.

1. Претрес простиорија без судскої налоїа за претрес

У случају Џонсон² полицајци су, добивши информације од полицијског доушника, отишли у хотел у чијем су ходнику заиста осетили јак мирис опијума који је допирао из једне собе упућујући их да се тамо пуши опијум. Полицајци су ушли у сумњиву собу без налога и обавили претрес којим су пронашли опрему за пушење опијума још топлу од употребе. На суду је одлучено да се такви докази одбаце јер су прибављени недозвољеним начином, уласком у приватне просторије без судског налога.³

Мишљења су била подељена, па је било оних који су сматрали да су полицајци деловали у складу са својим овлашћењима, јер су у време улажења постојале тако јаке индиције на основу којих би судски налог несумњиво био издат. Но супростављена мишљења су полазила од става да постојање ма како добрих доказа довољних за издавање судског непристрасног налога не оправдава полицајце да учине претрес и одузимање ствари без налога, јер би то представљало обезвређивање Четвртог амандмана и остављало сигурност станова на дискрециону оцену полицајаца.

Кривично дело које се десило макар и у кућној приватности, предмет је највећег и легитимног интереса друштва које због тога има право да интервенише задирући у приватност стана. Право полиције да у таквим случајевима продре у стан такође је део реализације и манифестације тог легитимног интереса друштва. Али када се право приватности мора повући пред правом полиције на претрес, има по правилу да буде одређено од стране службеника суда а не од стране полиције или неког другог органа државне принуде. Само у веома ограниченим случајевима избалансиране потребе за ефективним деловањем полиције против права приватности, може се сматрати да се претрес може вршити без судског налога. У овом случају није било никаквих разлога због којих се не би прибавио судски налог сем што то можда није било згодно полицајцима који су извршили претрес и што би то изазвало мало одлагање вршења неопходног претреса. То нису убедљиви разлози за немање судског налога услед којих би се дозволило непоштовање устава. Претрес дакле није био легалан јер је неоправдано извршен без судског налога.

Очигледно је да су агенти у овом случају самостално одлучили о претресу и притвору. Они нису пре почетка истраге презентирали своје процене о постојању вероватног разлога за истрагу независном, неутралном судском органу. Такође, у току претреса нису били ограничени уобичајеним ограничењима која се постављају у случају постојања судског налога. По завршетку претреса нису били обаве-

² W. White & J. Tomkovicz: *Criminal Procedure: Constitutional Constraints Upon Investigation and Proof*, New York, Oakland, 1995, стр. 82.

³ То је случај Врховног суда Сједињених Америчких Држава из 1948. године.

зни да доставе записник надлежном судском органу о налазима претреса. Врховни суд не може да одобри такво понашање без обзира што су полицајци имали разумне основе за веровање да ће пронаћи доказе о кривичном делу и што су сами ограничавали своје активности само на одређене доказе везане за одређено дело. Претрес вршен без налога има се сматрати незаконитим без обзира што чињенице неспорно показују постојање вероватног разлога за постојање кривичног дела, јер Устав захтева одређену, непристрасну оцену судског службеника која мора да постоји између полиције и грађана. Претреси вршени изван судског процеса без судског одобрења имају се *per se* сматрати неразумним сходно Четвртом амандману, дакле недозвољеним, у погледу чега постоје само неколико прецизно одређених изузетака.

2. Хапћење на јавном месту без налога

Полицијски доушник је најавио да сумњиво лице по имену Вотсон користи неколико украдених кредитних картица.⁴ Договорено је било да полицајци у цивилу седе у истом ресторану где и доушник са осумњиченим и да ће чекати да добију уговорени знак када осумњичеви покуша да користи те картице. Када је знак дат, полицајци су опколили Вотсона, извели га на улицу где је био упозорен сходно Мирандиним захтевима, и претресен. Лични претрес није дао резултате, јер Вотсон није имао при себи ниједну кредитну картицу. Полицајци су затим тражили да претресу његов аутомобил, на шта је он пристао, и тада су испод гуменог пода нашли две украдене кредитне картице. Првостепени суд је осудио Вотсона за незаконито поседовање кредитних картица али је Апелациони суд поништио ту пресуду због незаконитог прибављања доказа у његовом случају. А докази су незаконито прибављени јер је Вотсон ухапшен и претресен без постојања судског налога.⁵

У то време додуше важио је пропис да је претрес могућ без постојања налога, ако полиција има разумне основе за веровање да је почињено кривично дело тежине онога што се дефинише као *felony*. Судска одлука у случају Вотсон укинула је тај пропис, ако се примењује као у случају Вотсон, без доказа постојања ма каквих хитних околности које би оправдале хапшење и претрес без налога. Сходно Четвртом амандману, грађани морају да имају личну сигурност, сигурност својих папира и станова, од ефеката неразумних претреса и заплена. Уобичајено је било да полицајац може да ухпси осумњичено лице на јавном месту и без постојања налога, ако верује да постоје вероватни докази да је ухапшено лице криво за злочин.

⁴ White & Tomkovicz, стр. 85.

⁵ То је случај Врховног суда Сједињених Америчких Држава из 1976.

Испитивање случаја иде у правцу, не да ли је било налога или да ли је било или није било времена да се налог добије, већ да ли су постојали довољно вероватни докази за постојање хапшења, у смислу да ли су постојали вероватни докази за хапшење без налога. Законитост хапшења без налога базира се на постојању вероватног разлога (probable cause) о учињеном кривичном делу од стране одређеног лица. До тог случаја суд није никада обеснажио хапшење извршено без налога на основу постојања вероватних разлога само зато што полицајац није обезбедио налог.

Старо *common law* правило је да полиција има право да ухапси учиниоце прекршаја и кривичних дела учињених у њиховом присуству и учиниоце кривичних дела учињених без њиховог присуства ако у погледу учиниоца и дела постоје вероватни докази. Г. 1935. дато је овлашћење полицији и шерифима да могу да врше хапшења и притварања без налога, ако постоје вероватни докази да је лице извршило кривично дело. Каснија одлука је да се не даје одобрење за хапшење без налога само на основу вероватних доказа, јер то води у бескрајно парничење да ли је у конкретном случају било вероватних доказа и какве су биле околности које су указивале на хитност и немогућност тражења налога, јер ће осумњичени побећи или нешто слично. Четврти амандман дозвољава да хапшење на јавном месту буде исправно, иако извршено без налога у ситуацији када је полицајац могао да на основу постојања вероватних доказа а без околности које указују на постојање хитности, добије налог. Сматра се да је хапшење једна врста одузимања и да за то треба да важе иста правила као и за претрес и одузимање ствари. Док претрес може да проузрокује само привремену nelaгоду код грађана који поштују закон, хапшење представља много веће задирање у лична права без обзира да ли је ухапшено лице криво или невино. Логично би било стога да се захтева да хапшење буде подвргнуто истом захтеву у погледу постојања налога макар у мери која постоји када је у питању претрес и одузимање ствари. Некада се хапшење обављало без налога на основу личних сазнања.

Историјско прихватање хапшења без налога које је било изражено у време доношења Четвртог амандмана само је добијало на снази током два века праксе када су и законодавство и судство подржавали став да органи принуде имају права на хапшење у ситуацији постојања вероватног доказа. Такође се сматрало да ако би дозвољавање хапшења без налога било могуће само у посебним околностима окарактерисаним хитношћу, да би то значајно спречило ефикасност полиције.

Данас се сматра да полиција има право да изврши хапшење када постоје разумни основи за веровање да је дело извршено пред њима или да лице поседује доказе о делу, када постоји хитна ситуација која оправдава хапшење без налога. Хитност постоји када одлагање може да проузрокује бекство осумњиченог или уништење доказа.

Постоји суштинска разлика између претреса кућа и хапшења учиниоца кривичног дела на јавном месту. Хапшење Вотсона на јавном месту без налога због уверења да је учинио прекршај не би било легално, али у ситуацији постојања основане сумње да је извршио кривично дело, такво хапшење без налога је легално. Четврти амандман захтева судско одређење вероватног разлога као предуслова за примену ограничења слободе хапшењем. Државе морају обезбедити фер и поуздано одређење постојања вероватног разлога као услова за било какво значајно ограничење слободе и то одређење мора да буде учињено од стране судског службеника пре или најхитније после хапшења (24 сата). Међутим ако полиција присуствује извршењу кривичног дела и ако је хапшење јавно, онда се може поступати без налога. Могуће је такође и без налога претрести тако ухапшено лице највише ради безбедности самих полицајаца, али и ради спречавања губљења или уништења доказа који се могу наћи код ухапшеног лица. Међутим, претрес приватног простора тако ухапшеног лица без налога нема законску основу а аутомобил има правни статус стамбеног приватног простора.

3. Специфицирање обима и места претреса налогом

У случају Андерсен⁶ суд је издао налог за претрес службених просторија Корпорације Андерсен за коју се претпостављало да је продавала некретнине оптерећене службеностима и хипотекама, прикривајући те чињенице од купаца, чиме су одговорна лица учинила кривично дело недозвољеног, преварног промета некретнинама. Претресом службених просторија Корпорације прикупљени су подаци о незаконитим трансакцијама. Претрес је такође обављен и у службеним просторијама правне службе Корпорације где су такође нађени инкриминисани докази за нека друга кривична дела. Та друга група доказа побијена је из разлога недозвољености претреса путем којим је до њих дошло, јер налог није обухватао и просторије правне службе већ само седиште Корпорације.⁷

Испитивањем налога утврђено је да он не специфицира одређену адресу службених просторија Корпорације већ говори уопштено о њеним службеним просторима што није у складу са одредбама Четвртог амандмана којим се захтева тачно и прецизно одређење места на којима ће се претрес обавити и предмети у погледу којих се претрес има кретати.

Општи налог је забрањен Четвртим амандманом. Проблем који постоји када је у питању општи налог није у самом продору у приватност, већ у постојању општег, истражног претраживања личних

⁶ White & Tomkovicz, стр. 97.

⁷ То је случај Врховног суда Сједињених Америчких Држава из 1976.

предмета неког лица. Тај проблем се решава прописивањем обавезног „посебног описа” ствари које се имају заплени. Такав захтев чини општи претрес немогућ и спречава одузимање једне ствари с позивом на налог који описује неку другу ствар или још горе, не описује ниједну ствар, остављајући тако могућност да се све ствари претраже и заплене. Такође су забрањени и плодови таквог недозвољеног општег налога. Четврти амандман захтева да налог за претрес испуњава услове посебности места и ствари који се имају претрести и ствари које се имају заплени, што представља крај „недозвољеног упадању у светост дома и приватност живота”.

У погледу тога шта ће бити одузето, ништа није остављено на дискрециону одлуку полицајаца који извршавају налог. Суштина Четвртог амандмана је у томе да он осигурава да ће понашање оних који су овлашћени да спроведу претрес и заплени мора да буде подвргнуто неутралном испитивању од стране суда. Та непристрасна оцена даје налогу карактер ненападивости. Предмети који су били непознати у време извршења налога а пронађени у време извршења налога специфицираним на друге предмете, не могу се узети у обзир као легално прибављени докази.

4. Извршење једног налога не може да доведе до доказа за постојање кривичног дела другог лица

У случају Garrison⁸ балтиморска полиција је добила налог да изврши претрес на трећем спрату Парк авеније бр. 2036. у стану Лоренса Меквеба. Када су се нашли на лицу места, полицајци задужени за извршење нису знали да се трећи спрат на поменутој адреси састоји од два стана, од којих само један припада осумњиченом Меквебу, а други Гарисону. Ушавши грешком прво у Гарисонов стан, полицајци су открили хероин, већу своту готовог новца и разне друге предмете везане за коришћење и трговину дрогама. У моменту када су постали свесни да се не налазе у Меквебовом стану, полицајци су прекинули претрес тога стана и никаква даља претрага Гарисоновог стана није више чињена.⁹

Клаузула Четвртог амандмана која се бави претресним налозима искључиво забрањује издавање налога који посебно детаљно не описује место које ће бити претражено и предмете који ће бити заплени. Никакав претрес по специфичном налогу не може ни под каквим измињем да се претвори у општи претрес, јер је управо то оно што су творци Четвртог амандмана у смислу заштите људских права хтели да спрече. Улазак у стан који припада неком другом лицу, различитом од онога означеног у налогу, био је резултат очи-

⁸ White & Tomkovicz, стр. 102.

⁹ То је случај Врховног суда Сједињених Америчких Држава из 1987.

гледне грешке да се на трећем спрату налази само један стан, осумњиченог Меквеба.

Међутим, пошто су нашли забрањене супстанце чије поседовање представља кривично дело, полицајци су покренули кривични поступак против Гарисона. Он се пак бранио тврдњом да су докази против њега прибављени незаконитим уласком у његов стан, јер се налог који су имали полицајци односио искључиво на други стан на том спрату, онај који припада Меквебу. Оптужба је пак наводила да се налог односио на цео трећи спрат и да је све пронађено на њему што указује на постојање неког кривичног дела, ваљано прибављен доказ. Закључено је да без обзира што прибављени предмети стварно доказују постојање кривичног дела неког другог лица а не оног означеног у налогу за претрес, да њихова очигледна доказна вредност међутим не даје ретроактивно оснажење првобитног налога који је био прешироко издат.

Налог се издаје на основу разумне вероватноће да ће се на одређеном месту наћи одређени докази везани за одређено кривично дело, и налажење других доказа, на другом месту, о другом делу, учињеног од другог лица, представља незаконито прибављање доказа на основу прешироко конципираног налога који је морао да се односи на специфичан стан а не на цео трећи спрат те зграде. Понашање полицајаца међутим оцењено је као легално јер су они легално дошли да претресу трећи спрат не знајући да тамо постоје два стана и грешком су се нашли у стану лица које није било назначено као осумњичено, нити се тражио претрес његовог стана. Чим су приметили да се на том спрату налазе два стана, и да се налазе у оном чији претрес им није наложен, полицајци су прекинули претрес, и нису наставили даље, али нађено нису хтели да негирају или занемаре. Они су тај други стан схватили као део Меквебовог стана, а инкриминисане предмете нађене у њему, као део Меквебових криминалних активности.

Претрес стана лица неозначеног у налогу за претрес представља кршење Четвртог амандмана јер су полицајци извршили недозвољени претрес суседног стана за који нису имали налог, а да притом није постојало присуство ниједне околности које би налагале хитност поступања. Претрес тога стана био је неодговарајућ. Речник постојећег налога је био јасан: из њега се види да је налог био да се претресе Меквебов стан и пронађе марихуана и прибор за њену употребу. Иако се помиње трећи спрат, јасно је дакле да се налог односи само на Меквебов стан на трећем спрату, а не и на стан другог лица који је претресен недозвољено, без налога и без постојања хитних околности које би евентуално оправдавале претрес без налога. Како држава нема намеру да проширује број изузетака претреса без налога, докази до којих се дошло у овом случају морају да буду искључени јер су прибављени на недозвољен начин.

5. Улажење у сџан без налоџа и без најаџе

У случају Кер¹⁰ полиџија је пратила неколицину уличних нарко дилера у намери да дође до њиховог снабдеџача. Као такав је идентификован извесни Кер, који је праћен у неколико наврата у којим случајевима су се скупљале индиџије да је он тај који снабдеџа уличне дилере. Пратећи Кера дошли су и до његове адресе преко контроле регистарских таблица аутомобила који је возио. Како им се сам Кер изгубио из вида возећи у недозвољеном правцу великом брзином, полицајџи су отишли на адресу добијену из централе, тражили кључ од настојника и тројица су ушла у Керов стан док је четврти остао испод прозора за случај да осумњичени избаци неке доказе кроз прозор. У стану су нашли Кера како чита новине у дневној соби док је његова жена пословала по кухињи. На судопери у кухињи налазила се, видљива са врата, преџизна вага са неколико пакета марихуане. Изненађеним Керовима полицајџи су се представили и обавестили их да су ухапшени и затим наставили претрес стана који је уродио налажењем неколико пакета марихуане на орману у спаваћој соби. На питање да ли имају још неки аутомобил, они су негирали али је у полиџијском регистру пронађен још један ауто регистрован на име Керове жене, кога су такође претражили без налога и нашли семенке марихуане у прегради за рукавице и испод задњег седишта.¹¹

Све што је нађено у стану и аутомобилу употребљено је у кривичном поступку против Керових као доказ о њиховој умешаности у недозвољену трговину наркотиџима. Да би докази прибављени без налога за претрес били судски прихватљиви, морају да буду пронађени у току законитог хапшења. Законитост хапшења без налога мора са своје стране да буде базирано на вероватном разлогу да је лице које се хапси учинило кривично дело. Информације добијене од уличних информаната, као и праћење Кера, прибављало је довољно основа за разумно уверење да Џорџ Кер снабдеџа дрогом ситније уличне продавџе.

Међутим, остаје чињеница, да иако је хапшење Кера било непобитно засновано на вероватним разложима, да је његова законитост обеснажена самим методом уласка у његов стан. Наиме, Кривични законик Калифорније пар. 844. дозвољаџа полицајџима да провале у стамбени простор у циљу хапшења, али тек после претходног тражења приступа и објашњења циљева тога уласка. Полицајџи су у овом случају ушли тихо и без најаџе у намери да спрече уништење дроге. Њихово објашњење пропушта да најаџе свој улазак је било њихово уверење да Кер поседује наркотична средства која може лако да уништи као и његово наводно вешто и подмукло понашање

¹⁰ White & Tomkovicz, стр. 108.

¹¹ То је случај Врховног суда Сједињених Америчких Држава из 1963.

када је избегао уличну замку умакавши им, из чега су закључили да је спреман на све да уништи доказе. Због тога је постојало мишљење да је понашање полицајаца било разумно и у складу са законима Калифорније и Четвртим амандманом Устава Сједињених Држава.

Једно мишљење је дакле да је само хапшење било законито и да једино остаје као питање да ли је претрес који се десио након хапшења у потпуности био законито извршен. Међутим, друга мишљења су била да без обзира на постојање вероватних разлога за хапшење да су одредбе Четвртог амандмана суштински прекршене начином уласка који представља ненајављени упад у приватност дома. Изузеци који дозвољавају такав ненајављени упад су само: 1) да је лице које се налази унутра већ знало за долазак полиције и разлоге њиховог доласка, 2) да полицајци имају оправдано уверење да је нечији телесни интегритет у тренутној опасности од угрожавања, и 3) да полиција има разумне основе за веровање да лица која се налазе унутра, пошто су дошла у сазнање да полиција жели да уђе (нпр. после њиховог куцања или некакве другачије најаве), покушавају да побегну или униште доказе. Само тада полиција може да упадне у стан без налога и без најаве која обавеза се увек захтева у свим случајевима уласка у приватност нечијег дома. Тај захтев представља суштину материјалне заштите сигурности личне сигурности грађана. Законити улазак је од суштинског значаја за оправдање заштите Четвртог амандмана ако у неким случајевима вероватни разлог за хапшење или налог за претрес нису пратили хапшење.

Изузеци су само када је неопходно предузети сместа хапшење. Не постоји ниједна стара одлука енглеских судова која би давала могућност ма каквог изузетка од обавезе полиције да се приликом насилног уласка у нечији стан претходно најави. Неколико одлука америчких судова дају могућност постојања изузетака од поменутог правила, али су они сасвим уски и односе се заправо само на случајеве у којима су лица из стана објективно морала бити обавештена или су знали о присуству полиције и циљевима њиховог присуства. Постоји такође и случај бекства лица осумњиченог за злочин, које у току гоњења од полиције нађе уточиште у свом или нечијем стану, када полиција има право да јурећи га, провали у тај стан. Ту постоји бекство осумњиченог лица, као и актуелно постојеће полицијско гоњење, што све код јуреног лица не оставља никакве сумње о присуству и намерама полиције. Куцање или најави полиције у таквом случају била би сувишан чин који би само прибавио одбеглом нове шансе за реализацију бекства, консолидовање напада на полицију или уништење доказа.

Ненајављени упад у нечији стамбени простор када полиција не поседује налог за хапшење могуће је једино још и у случају када се верује да неким лицима која се налазе унутра предстоји непосредно угрожавање телесног интегритета. Извињење за пропуст полиције да куца или на други начин најави своје присуство станарима несве-

сним њиховог присуства је аутоматска претпоставка да би осумњичена лица унутра пружила отпор хапшењу, или мирном уласку полиције, или би покушала да беже или униште доказе. Међутим, такво уверење мора да буде поткрепљено, не неким ранијим понашањима осумњичених, већ непосредно постојећим индицијама као што су нпр. неки звуци, као што су трчање, бука од уништавања предмета, репетирање оружја и сл.

Цео проблем је у томе да полиција заиста може да буде дезинформисана о тачној адреси осумњиченог и да грешком продре у стан невиних људи и тиме их изложи шоку, страху и неугодностима који прате ненајављени насилни упад полиције у приватност нечијег стана. Такође најаву доласка полиције, како се сматра, смањује хазардност полицијског позива у таквим ситуацијама (ваљда се очекује да осумњичени не подлежу тренутној паничној употреби оружја већ схвате неминовност полицијске интервенције и хапшења и мирољубиво се подвргну захтевима полиције).

Постоји мишљење да је у конкретном случају Кер био свестан да му је полиција за петама с обзиром да је очигледним маневрима побегао од полиције која га је пратила, па је логично да схвати да ће на основу регистарских таблица на његовом аутомобилу ускоро наћи и његову адресу и да ће се појавити на истој. Међутим, цела ситуација у стану Керових говорила је супротно претпоставци да су они ма на који начин били свесни могућности доласка полиције, јер када су се полицајци, користећи настојнички кључ, ушнућали унутра, Кер је безбрижно читао новине у дневној соби, његова супруга је пословала у кухињи, а на видљивом месту налазила се нескривена вага са пакетима марихуане, што све говори о потпуној несвесности да им је полиција на трагу. Могуће је, да иако је начинио изненадни, тзв. лакат-окрет, и тиме измакао полицијској пратњи, да Кер заправо није био свестан ко га прати и од кога је побегао и да зато није очекивао полицију у свом стану.

Уопштено сазнање да неки осумњичени за поседовање наркотика имају склоност да у последњем тренутку униште доказе, не представља никакво оправдање да се у конкретном случају без налога и без најаве упада у стан конкретног осумњиченика. Не може се дати генерално оправдање за улазак полиције у било чији стан са образложењем постојања општег уверења да осумњичена лица теже да се у последњем тренутку ослободе доказа или их униште. Такође нема никакве разлике у степену незаконитог понашања полиције која се кришом увлачи у нечији стан (што је био случај код Керових) или насилног проваљивања у стан, што спада у метод полиције у тоталитарним режимима.

Како Четврти амандман предвиђа купање и најаву полиције пре него што уђе у нечији стан без налога, докази прибављени у случају Кер су незаконито прибављени и не могу се као такви узети у обзир. Питање да ли се случај Кер уклапа у неки од изузетака обавезе

полицијске најаве пре уласка у стан (knock-and announce-requirement), даје такође негативни одговор. Ипак остаје отворено питање постојања изузетка и онда када се ради о лако и брзо уништивим доказима као што је случај са наркотицима који се за пар секунди могу бацити у WC шољу и неповратно изгубити, као и у случајевима наоружаних и опасних осумњичених лица спремних да се супротставе хапшењу по сваку цену. Такође остаје отворено питање да ли после куцања и најаве, полиција мора да чека позитиван одговор изнутра, или може одмах након извршене обавезе куцања и најаве да продре на силу у стан. Колико времена треба да протекне између куцања и најаве и насилног улажења у стан?

6. Закључак

Недозвољени докази који се као такви елиминишу из кривичног поступка, постоје дакле у америчком кривичном поступку у неколико основних ситуација. Пре свега, претрес просторија без судског налога за претрес представља недозвољени начин прибављања доказа. Постојање добрих разлога за вршење претреса због којих би се налог сигурно издао не представља оправдање да се претрес изврши без налога. Хитност која оправдава вршење претреса без налога постоји када одлагање може да проузрокује бекство осумњиченог или уништење доказа, али то што полицајцима није згодно да оду по налог и мало одложе претрес није довољно оправдан разлог да се одобри претрес без налога. Друго, ако се приликом хапшења без налога на јавном месту и претреса ухапшеног лица такође без налога, на шта полиција под одређеним условима има право и што не представља недозвољени начин прибављања доказа, претрес прошири са лица окривљеног на његов аутомобил, тако прикупљени докази су недозвољени. Треће, постоји захтев за специфицирање обима и места претреса налогом, и не могу се претресати сва места која припадају осумњиченом лицу, па се докази прикупљени таквим проширењем места претреса сматрају недозвољеним. Четврто, извршење једног налога не може да доведе до доказа за постојање кривичног дела другог лица које није било обухваћено налогом. И пето, докази су недозвољени ако се до њих дошло улажењем у стан без налога, и у оним случајевима када је то дозвољено, ако при том није било одговарајуће најаве.

Очигледна је ситуација да су неки кривци ослобођени услед недозвољености јединих или кључних доказа о њиховој кривици. Циљеви и вредности које су постигнуте плаћањем те цене су непроцењиве и састоје се у заштити грађана од незаконитог прикупљања доказа кршењем њихових права на приватност.

ПРАВНА ПОЛИТИКА И ЈУГОСЛОВЕНСКО ДРУШТВО

Др Зоран Јелић: „АКТУЕЛНА ПИТАЊА ПРАВНЕ ПОЛИТИКЕ
У САВЕЗНОЈ РЕПУБЛИЦИ ЈУГОСЛАВИЈИ”*

„Економика”, Београд, 1995.

Књига др Зорана Јелића *АКТУЕЛНА ПИТАЊА ПРАВНЕ ПОЛИТИКЕ У САВЕЗНОЈ РЕПУБЛИЦИ ЈУГОСЛАВИЈИ* представља збирку од дванаест текстова објављених у разним домаћим стручним часописима између 1984. и 1995. године. Књига је систематизована у два главна дела, који се баве „концептуалним” и „методолошким” питањима правне политике. Текстови су сложени тако да логички прелаз од једног ка другом омогућава лако и кохерентно разумевање целине књиге и ауторових становишта у погледу правно-теоријских и правно-методолошких дилема и праваца којима се књига бави. Текстурално и појмовно јединство целине књиге, упркос чињеници да се она састоји из низа чланака, објављених током низа година, у којима се огледају ауторова гледишта кроз релевантне друштвено-политичке контексте кроз које је СР Југославија прошла у протеклој деценији, осигурано је ауторовим „уводним чланком” и „поговором”, који читаоца на разумљив и теоријски врло солидан начин обавештавају о проблематском и аргументативном језгру књиге.

Од суштинског значаја за разумевање проблематике којом се аутор бави је његова дефиниција правне политике као теоријске и практичне дисциплине „која се бави правним појавама и проблемима *de lege ferenda*, тј. анализом, критичким вредновањем, изградњом и унапређивањем правног система једне земље”.¹ Аутор схвата овако дефинисану правну политику као „у најширем смислу, скуп научно заснованих концепата и метода, односно мера и активности од значаја за систематско, дугорочно и планско уређивање друштвених односа и ефикасно, јединствено и доследно извршавање донетих прописа и општих аката, сагласно принципима владавине права или правне државе”.²

Другим речима, аутор инсистира на схватању правне политике не као једне сфере политичког живота друштва, аналогне енглеском термину „ро-

* Рад примљен: 26. III 1997.

¹ Види стр. 9.

² Ibid.

litics", већ превасходно као техничког, стратегијског аспекта развијања улоге права и закона у друштву, дакле на оном значењу које захвата енглеска реч „policy”. Ова разлика је фундаментална на појмовном нивоу, и она истовремено наговештава ауторово разумевање права које је веома „сцијентистичко” и функционалистичко. Дакле, између две теоријске перспективе у интерпретацији права означене стандардним енглеским терминима „legal politics” (политичка димензија права — на пример, политички интереси који усмеравају законодавну делатност у демократским државама), и „legal policy” (правна стратегија и регулативно-дистрибутивна методологија којом законодавство испуњава своје основне друштвене функције), аутор се опредељује за другу као превасходну сферу дискусије.³

Аутор је, међутим, свестан и „политичке” димензије права као аспекта политичког живота друштва, па тако изводи закључак да „правна политика, схваћена у смислу свесне, слободне друштвене делатности, представља само специјалну грану опште политике као укупности 'оних процеса, односа и институција кроз које се остварује свесно регулисање конфликтних ситуација и интереса и одлучује о заједничким пословима и животним активностима једне глобалне друштвене заједнице’”. Аутор се овде, међутим, не обраћа питању да ли се горња дефиниција „опште политике” може сматрати потпуном или чак реалистичном, обзиром на то да захвата искључиво идеализовани појам заједнице и „заједничких послова и животних активности једне глобалне друштвене заједнице”, без узимања у обзир неодвојивих негативних, „прљавих” аспеката политике као што је „политика моћи” („power politics”) која је данас један од највећих изазова политичкој теорији као моралној дисциплини. С друге стране, такође је истина и то да би овакво разматрање унеколико излазило из домена ове књиге. Мора се, међутим, приметити да аутор свакако има оптимистички став према односу „идеалне” дефиниције политике и права, и њихове „прљаве” димензије — он тако каже да се, у великом делу, потцењивање правне науке и доминација текуће политике над правом могу објаснити релативном неразвијеношћу и конзервативизмом домаће правне науке.⁴ С друге стране, многи савремени теоретичари политике би рекли да постоје принципијелни разлози, садржани у самом појму политике и у појму права, који доводе до злоупотребе права од стране политике у сваком друштву.⁵

³ Аутор се тако позива на дефиницију улоге правне политике као „одређивања садржине права као *средства за остварење одређених циљева, уз употребу каузално-експликативних метода*, како би се успоставила узрочна веза садржине правних норми и жељеног људског понашања” (стр. 10, нагласак накнадно додат ради илустрације у овој фусноти). Ово очигледно сугерише инструментално-стратегијску димензију права. Аутор такође говори о конституисању правне политике као *ефикасне* научне дисциплине (стр. 11), итд.

⁴ Види стр. 20.

⁵ Читава „економска” теорија права, на челу са чикашким судијом-филозофом Ричардом Познером (Richard Posner), тврди да се право у ствари заснива на политичким интересима ефикасности друштвених односа, и да је нормално да снажније и организованије групе, које располажу политичком подршком, уживају заштиту права насупрот „дискретним”, неорганизованим и неутицајним појединцима. (Види, на пример, Posner, R. A., *Economic analysis of law*, Little Brown, Boston, 1977; *The economics of justice*, Harvard University Press, Cambridge — London, 1981; *The problems of jurisprudence*, Harvard University Press, Cambridge — London, 1990.

У овом контексту, целина књиге одише јединственим спојем ауторовог освежавајућег и мотивишућег оптимизма у погледу стварне концептуалне и методолошке природе права и правног система с једне, и његових техничких, функционалистичких схватања. Тако аутор сматра да се право може сагледати као кибернетички систем, чија је основна функција да омогући предвидљивост понашања и омогући друштву да се избори са ентропијом и настрадајима одсуства реда, што се огледа у сталној пролиферацији правних прописа у већини земаља упоредо са растом комплексности савременог друштвеног живота.⁶ Истовремено, аутор указује и на опасности од пролиферације правне регулативе, или „нормативне инфлације”, која се може отети контроли и постати контрапродуктивна.⁷ Овакво ауторово функционалистичко схватање права је супротстављено алтернативној, „деонтолошкој концепцији права”, која правне системе не сагледава као кибернетичке одговоре на настрадаје ентропије, него као институције у којима су оличени категорици, надвременски морални принципи као што су праведност, пропорционалност заслуге и награде, итд. Ауторово позивање на низ теоретичара, укључујући, на бар једном месту, и водећег функционалистичког теоретичара Никласа Лумана (Niklas Luhmann), само потврђује функционалистички карактер његових уверења и аргументације.⁸

Књига др Зорана Јелића је у овом погледу толико бременита филозофским и правно-теоријским аргументима, да је у овом приказу свакако немогућно обратити се свим њеним вредним и интелектуално стимулативним аспектима, и то се, дакле, мора оставити читаоцу. Међутим, треба поменути да ауторова прагматистичко-функционалистичка схватања нарочито плодносно долазе до изражаја у његовој дискусији практичних елемената спољне политике Југославије, у контексту дискусије о континуитету међународне правне личности између СФРЈ и СРЈ, и дискусије о домену права народа на самоопредељење.⁹

У овом делу дискусије аутор дефинише право народа на самоопредељење у апстрактном смислу, као „право сваког народа да самостално, својом вољом одлучује о сопственој судбини, односно о свом политичком статусу и економском, социјалном и културном развоју. Оно укључује и право на стварање независне националне државе, на отцепљење од постојеће државне заједнице и уједињење с другим народима, као и економско самоопредељење и избор друштвено-политичког уређења.”¹⁰

Аутор затим иде корак даље, па примећује да се право на самоопредељење у горњем смислу не може признавати безусловно, јер би у том случају могло легитимно нарушавати исто такво право неког другог народа. Типичан пример овог случаја је распад СФРЈ, где је безусловно инсистирање на самоопредељењу народа у сецесионистичким републикама довело до одређеног „вакуума права” бројчано (никако не и концептуално или политички) мањинских народа у тим истим републикама, који су желели да се „отцепе” од сецесионистичких република и остану у југословенској федерацији. Аутор у овом смислу указује на Повељу Уједињених нација из 1970. године, која право на самоопредељење условљава дискриминисаним и подређеним

⁶ Види стр. 26. и стр 27—32.

⁷ Види стр. 35, као и ширу дискусију у тексту између стр. 32. и стр. 47.

⁸ Стр. 51.

⁹ Стр. 90—103. и 131—140.

¹⁰ Стр. 92.

статусом народа у постојећој државној заједници — типично, у федерацији. Разматрање овог проблема у контексту југословенског, као уосталом и сваког другог европског друштва, с друге стране, отвара праву Пандорину кутију зала, мржње и узajамних оптужби каквима се одликовао југословенски грађански рат.

Већ је напоменуто да је ауторово глобално становиште у погледу теоријске интерпретације појма и друштвене улоге права, у извесним важним аспектима, функционалистичко-прагматистичко. Ово је једно провокативно становиште са којим се многе алтернативне теорије права не би сложиле, али то је наравно један од интелектуалних изазова теоријске анализе уопште. Аутор заступа теоријске позиције које уживају високи профил у савременој правној теорији, на оригиналан и изузетно креативан начин. Његова интерпретација проблема открива мајсторску комбинацију аналитичко-појмовне методологије и широке, надахнуте и изузетно добро информисане контекстуално-теоријске анализе. У овом, као и у толиким другим аспектима, најновија књига др Јелића представља велики допринос југословенској правној науци, и као таква несумњиво заслужује подељену пажњу стручњака, заинтересоване опште публике и критичара. Напоследку, треба поменути и изванредан напор издавача, „Економике“ из Београда, који је књизи подарио врло професионалан изглед, читљив и елегантан слог, и примерен и илустративан дизајн. У оцени књиге могло би се отићи и корак даље, и рећи да она не само представља допринос, већ, у важним аспектима, такође и комплимент, домаћој правној науци, којој се, пре свега, обраћа.

Александар Фатић, доктор филозофије
Правни факултет
Универзитет Тасманије
Хобарт, Аустралија

XLI КОНГРЕС МЕЂУНАРОДНЕ УНИЈЕ АДВОКАТА

Филаделфија, САД, 3—7. септембар, 1997

Годишњи Конгрес Међународне уније адвоката, 41. по реду, одржан је од 3—7. септембра у Филаделфији у Сједињеним Америчким Државама, на коме су традиционално присуствовали и узели учешћа у раду и представници Адвокатске коморе Војводине. Конгрес МУА је ове године обележен, између осталог, и пријемом Адвокатске коморе Војводине као самосталне и независне коморе у ред колективних чланова МУА.

Господин К. К. Венугопал, Председник МУА, свечано је отворио Конгрес и у свом председничком извештају за протеклу годину поносно споменуо његову успешну радну посету Адвокатској комори Војводине. Учеснике Конгреса том приликом поздравила је гђа Sandra Day O'Connor (Сандра Деј Оконор), судија Врховног суда Сједињених Америчких Држава.

Рад Конгреса био је организован професионално и подељен на следећи начин:

- ОСНОВНЕ ТЕМЕ / 3
- СПЕЦИЈАЛНЕ ТЕМЕ / 3
- РАД ПО КОМИСИЈАМА И РАДНИМ ГРУПАМА — обухваћене све области права.

Три основне теме Конгреса су биле у центру пажње и дискусије између акредитованих учесника на Конгресу.

1. LIFTING THE JUDICIAL CURTIN (Уклањање судске завесе)
2. PRACTICING INTERNATIONAL LAW IN THE AGE OF THE WORLD WIDE WEB (Примена међународног права у ери World Wide Web-a)
3. HUMAN RIGHTS (Људска права)

Заједнички именитељ за све основне теме на Конгресу, што је дефинисано неформалним закључцима, јесте неминовност унификације правних и судских система различитих земаља услед опште и све шире појаве интерна-

ционализације у свим областима живота. Доношење и примена опште прихваћених међународних конвенција у разним областима, имплементација и све већа употреба Global Information Networks (Општих информативних мрежа) и појава INTERNETA-а изазивају низ основних правних питања, која могу бити решена искључиво међусобним приближавањем диферентних правних система.

Током Конгреса је радио и први Правни форум неразвијених земаља и земаља у развоју у организацији МУА. Форумом је председавао господин К. К. Венугопал. Форум се бавио основним проблемима положаја и организације адвокатуре у овим земљама, као и проблемима „DEFENCE OF THE DEFENCE” (Одбраном одбране).

Рад Конгреса по комисијама и радним групама био је подељен на 40 области права уз обиље радног материјала и нових информација из различитих правних система или међународног права.

На овом Конгресу је изабран нови Председник МУА који је и преузео своју дужност у Филаделфији. За Председника МУА је изабран наш колега господин BERNAR CAREN, адвокат у Паризу.

Следећи 42. годишњи Конгрес МУА је заказан за 28. август—1. септембар 1998. у Ници у Француској.

Горан Станивуковић,
адвокат у Новом Саду
Председник Комисије
за међународне односе АКВ

РОК ИЗВРШЕЊА ПРЕСУДЕ О ВРАЋАЊУ РАДНИКА

Пресудом Општинског суда у Новом Саду бр. П. 3009/94. од 9. 10. 1995. г. утврђено је да тужитељима (њих четири) није престао радни однос код туженог заснован на неодређено време од 1. 07. 1991. на основу усмених односно писмених саопштења туженика током јула до почетка септембра 1991. г., па је тужени обавезан да тужитељице распореди на радна места која одговарају њиховој стручној спреми одређене врсте занимања, знања и способности у року од осам дана од дана правоснажности под претњом извршења.

Правоснажност наведене пресуде није исказана све до 31. 03. 1997. г. будући да је тужени против наведене пресуде изјавио жалбу, неблаговремено, па је Општински суд у Новом Саду жалбу Решењем од 19. 01. 1996. г. одбацио. Тужени против решења од 19. 01. 1996. није изјавио уредно жалбу, већ је пуномоћник туженог доставио писмено обавештење 5. 02. 1996. суду да је још у мају 1995. отказао пуномоћ туженику за заступање. Општински суд спис доставља Окружном суду, као да је жалба изјављена, а Окружни суд Решењем од 25. 12. 1996. г. враћа списе првостепеном суду „ради отклањања процесних недостатака“, са упутством да се утврди да ли је против решења од 19. 01. 1996. г. уопште изјављена жалба. Поступајући по том решењу Општински суд у Новом Саду доноси Решење 17. 03. 1997. г. и утврђује да је Решење о одбача-

ју жалбе од 19. 01. 1996. г. постало правоснажно 13. 02. 1996. г.

Тек након тога Општински суд у Новом Саду Решењем од 31. 03. 1997. г. исказује правоснажност пресуде од 9. 10. 1995. г. са даном 25. 12. 1995. г.

Тужитељице на основу Пресуде од 9. 10. 1995. са решењем о правоснажности у десном горњем углу на првој страни, према коме је Пресуда правоснажна 25. 12. 1995. а које решење је донето 31. 03. 1997. г., подноси Предлог за извршење Општинском суду у Старој Пазови, где је седиште туженог, ради враћања на посао, који Предлог Општински суд у Старој Пазови одбија Решењем бр. И. 121/97. од 18. 04. 1997. са образложењем да је парични рок истекао 3. 01. 1996, те да се Предлог за принудно извршење могао поднети у року од шест месеци (чл. 230. ЗИП) од дана када је радник стекао право да тај предлог поднесе, тј. најкасније до 31. 07. 1996. г.

Тужитељице као повериоци изјављују жалбу против наведеног решења, коју Окружни суд у Сремској Митровици својим решењем Гж. 759/97. од 26. 06. 1997. г. одбија и првостепено решење потврђује са „мишљењем“ да је првостепени суд правилно поступио када је одбио предлог поверилаца да их у извршном поступку врати у радни однос, јер се Пресуда сматра правоснажном „када се више не може побијати жалбом односно истеком рока за жалбу“. У конкретном случају пресуда је постала правоснажна 25. 12. 1995. а Предлог за извршење се могао по чл. 229. у вези чл. 230. ЗИП поднети у року од шест месеци од дана када је радник

стекао могућност да тај предлог поднесе, па како је тај рок пропуштен, јер је про- текло више од шест месеци од 25. 12. 1995. г. као дана правноснажности Окружни суд у Сремској Митровици налази да је првостепено решење правилно па га је потврдио а жалбу поверилаца одбио.

Коментар

У чл. 230. ЗИП изричито је прописано да се предлог за извршење ради враћања радника на посао може поднети у року од шест месеци „од дана кад је радник сте- као право да тај предлог поднесе“. У чл. 36. ЗИП је прописано да ако се предлог за извршење подноси суду који о потра- живању није одлучивао у првом степену, уз предлог се подноси извршна исправа, у изворнику или овереном препису, на којој је стављена потврда о извршности, а у ст. 2. истог члана је прописано да потврду о извршности даје суд који је одлучивао о потраживању у првом степену. У кон- кретном случају потврду о правноснаж- ности је дао Општински суд у Новом Са- ду, који је судио у првом степену, на сво- јој пресуди од 9. 10. 1995. и то у виду решења које је донео 31. 03. 1997. г. пре- ма коме је пресуда правноснажна 25. 12. 1995. г. Повериоци без наведене потврде о правноснажности и извршности нису биле у могућности да поднесу предлог за извршење, па сматрамо да није прихвата- љиво становиште Окружног суда у Срем. Митровици да је рок од шест месеци про- писан у чл. 230. ЗИП протекао. Нису по- вериоци биле у ситуацији да суде о томе да ли је пресуда Општинског суда у Но- вом Саду постала правноснажна 25. 12. 1995, већ је то била надлежност и обавеза суда који је судио у првом степену, тј. Општинског суда у Новом Саду. Ако би се прихватило становиште Окружног су- да у Срем. Митровици повериоци би биле без своје кривице оштећене а Пресуда Општинског суда у Новом Саду неизвр- шива, иако то не би смело утицати на право поверилаца да од дужника захтева- ју накнаду штете.

Илија Видаковић,
адвокат у Новом Саду

ГРАЂАНСКО ПРАВО

УЗРОЧНОСТ КАО ПРАВНО ПИТАЊЕ

Узročност је правно а не чињенично питање па је ревизијски релевантно као мана у примени материјалног права.

Из образложења

Узročност је правно а не чињенично питање, јер од њега директно зависи при- мена прописа о основаности тужбеног за- хтева постављеног у овој парници. Одго- вор на ово питање не може се дати без помоћи вештака. Сведоци се могу изјаш- њавати о последици али не могу о узроку, јер је за то потребно стручно знање, а пошто суд њиме не располаже, мишљење вештака није могло бити занемарено. Ако је суд, из одређеног разлога посумњао у правилност датог мишљења, могао је по члану 261. став 3. ЗПП, затражити ми- шљење других вештака, а то није учинио.

С обзиром на речено, правилна примс- на материјалног права, изискивала је да се разјасне чињенице о узроку енормне потрошње уља после поправке мотора ту- жиоцевог возила. Пошто то није учини- но, овај суд је, у смислу члана 395. став 2. ЗПП, укинуо обе нижестепене пресуде и предмет вратио на поновно суђење. У по- новном поступку првостепени суд не от- клонити речене недостатке и, тек пошто уз помоћ истог или другог вештака, раз- јасни питање узрока прекомерног утрош- ка уља после поправке, приступити по- новном одлучивању о предмету тужбеног захтева.

(Врховни суд Србије, Рев. 1947/96. од 15. маја 1996)

СТВАРНА ЛЕГИТИМАЦИЈА КАО РЕВИЗИЈСКИ РАЗЛОГ

Недостатак стварне легитимације представља погрешну примену матери- јалног права на коју ревизијски суд па- зи по службеној дужности.

Из образложења

Пошто је парница покренута стварно-правном тужбом, легитимација тужиоца може се засновати на уговору, одлуци, или другој исправи из које би произилазило да је стекао својину. Таква исправа, односно чињеница није изнета, па се у ревизији основано указује да стварна легитимација тужиоца није расветљена. Пошто је реч о правном питању, овај суд је у смислу члана 395. став 2. ЗПП, укинуо обе нижестепене пресуде и предмет вратио на поновно суђење. У поновном поступку првостепени суд ће затражити доказе о својини, а тек када их прибави биће у стању да донесе правилну одлуку о предмету тужбеног захтева.

(Врховни суд Србије Рев. 1122/95. од 21. марта 1995)

ПРАВНА ФИКЦИЈА О ПОВЛАЧЕЊУ ТУЖБЕ ПОСЛЕ МИРОВАЊА

Окончање поступка после настанка правне фикције о повлачењу тужбе због ненастављања умировљеног поступка, представља ревизијски разлог који се огледа у недозвољеном располагању захтевом странке.

Из образложења

У овој парници првостепени суд је решењем од 11. марта 1991. године одредио мировање поступка. Према члану 217. став 2. ЗПП, ако ниједна странка у року од четири месеца од дана када је наступило мировање не стави предлог за наставаљање поступка, сматра се да је тужба повучена. Пошто фикција о повлачењу тужбе настаје по самом закону, решење суда о томе има деклараторан а не конститутиван карактер. Зато се има узети да је 11. јуна 1991. године парница окончана повлачењем тужбе, без обзира што првостепени суд није донео одговарајуће решење. Од престанка парнице суд није могао предузимати никакве парничне радње. Отуда није могао ни укинути решење

о мировању поступка. Будући да се по престанку парнице не може одлучивати о предмету спора, није јасно како је тужилац, упркос повлачењу тужбе, могао располагати захтевима-изјавама на рочиштима 21. новембра 1991. године, 12. новембра 1992. године, 27. новембра 1992. године, 11. октобра 1993. године и 21. априла 1995. године, да остаје при тужби, нити како су нижестепени судови могли одлучивати о тужбеном захтеву без тужбе. На ову ману указује и ревизија а пошто она представља битну повреду поступка из члана 354. став 1. ЗПП овај суд је у смислу члана 394. став 1. ЗПП, укинуо обе нижестепене пресуде и предмет вратио на поновно суђење. У поновном поступку првостепени суд ће констатовати да је тужба повучена, уколико не нађе да је поднет благовремен и основан предлог за повраћај у пређашње стање о коме није одлучено.

(Врховни суд Србије Рев. 978/96. од 12. фебруара 1996)

ЗЛОУПОТРЕБА ПРОЦЕСНИХ ПРАВА

Ако је странка имала довољно времена да једног пуномоћника замени другим, суд не онемогућава расправљање ако одржи рочиште у одсуству новог пуномоћника одређеног непосредно пре рочишта.

Из образложења

Тачно је да странка може опозвати пуномоћје ранијем пуномоћнику и издати пуномоћје новом. То је њено процесно право. Али, то, као и свако друго право у поступку странка не може злоупотребљавати. Процесна права по члану 9. ЗПП, морају бити савесно коришћена, а суд је, по члану 10. ЗПП, дужан да онемогући сваку злоупотребу права која странкама припадају у току поступка.

Тужени је имао довољно времена да откаже пуномоћје ранијем адвокату и ангажује новог, а да при том не доведе у питање дужност суда да поступак спрове-

де без одуговлачења. Међутим, он није време које му је стајало на располагању користио савесно, него је замену адвоката извршио уочи самог рочишта и тиме себе довео у ситуацију да, због спречености новог адвоката, суд одржи рочиште само у присуству тужиоца. Пошто је од туженог зависило када ће заменити адвоката и ко ће бити нови пуномоћник, он не може одговорност за одржавање рочишта без уредно позване тужене стране, преваљивати на суд. Ако га ранији пуномоћник није на време обавестио о новом рочишту,

то опет није пропуст суда. Зато се у ревизији неосновано наводи да је тужени онемогућен да расправља пред судом и да постоји битна повреда поступка из члана 354. став 2. тачка 7. ЗПП. Суд је туженом омогућио расправљање, али он ту могућност није искористио.

(Врховни суд Србије Рев. 1604/96. од 23. априла 1996)

Изабрао и приредио
Предраг Веселиновић
адвокат у Новом Саду

СА СЕДНИЦЕ УПРАВНОГ ОДБОРА одржане 04. 10. 1997. године

1. Гарабандић Александар, дипломирани правник, рођен 02. 09. 1970. године, уписује се 06. 10. 1997. године у Именик адвоката Адвокатске коморе Војводине, са седиштем адвокатске канцеларије у Жабљу, Николе Тесле 65. — Брише се из Именика адвокатских припадника Гарабандић Александар, адвокатски приправник код Гарабандић Борба, адвоката у Жабљу, са даном 06. 10. 1997. године због уписа у Именик адвоката ове Коморе.

2. Ковјанић Оливера, дипломирани правник, рођена 24. 03. 1970. године, уписује се 06. 10. 1997. године у Именик адвоката Адвокатске коморе Војводине, са седиштем адвокатске канцеларије у Новом Саду, Драгише Брашована 14/а/34. — Брише се из Именика адвокатских приправника Ковјанић Оливера, адвокатски приправник код Станивуковић Горана, адвоката у Новом Саду, са даном 06. 10. 1997. године због уписа у Именик адвоката ове Коморе.

3. Јованчевић Радомир, дипломирани правник, рођен 11. 10. 1968. године, уписује се 06. 10. 1997. године у Именик адвоката Адвокатске коморе Војводине, са седиштем адвокатске канцеларије у Новом Саду, Железничка 52—54. — Брише се из Именика адвокатских приправника Јованчевић Радомир, адвокатски приправник код Милић Душана, адвоката у Новом Саду, са даном 06. 10. 1997. године због уписа у Именик адвоката ове Коморе.

4. Стојановић Бранков Гордана, дипломирани правник, рођена 27. 06. 1961. године, уписује се 06. 10. 1997. године у Именик адвоката Адвокатске коморе Војводине, са седиштем адвокатске канцеларије у Каћу, Саве Малешева 13.

5. Драган Ливијан, дипломирани правник, рођен 02. 01. 1949. године, уписује се 06. 10. 1997. године у Именик адвоката Адвокатске коморе Војводине, са седиштем адвокатске канцеларије у Зрењанину, Караџићева 2.

6. Петровић Буро, дипломирани правник, рођен 14. 07. 1956. године, уписује се 06. 10. 1997. године у Именик адвоката Адвокатске коморе Војводине, са седиштем адвокатске канцеларије у Футогу, Змај Јовина 28.

7. Добрковић Љиљана, дипломирани правник, рођена 11. 05. 1957. године, уписује се 06. 10. 1997. године у Именик адвоката Адвокатске коморе Војводине, са седиштем адвокатске канцеларије у Жабљу, Николе Тесле 65.

8. Чешљевић Драгана, дипломирани правник, рођена 16. 08. 1953. године, уписује се 06. 10. 1997. године у Именик адвоката Адвокатске коморе Војводине, са седиштем адвокатске канцеларије у Новом Саду, Светозара Марковића 1.

9. Стјепановић Илија, дипломирани правник, рођен 01. 02. 1968. године, уписује се 06. 10. 1997. године у Именик адвоката Адвокатске коморе Војводине, са седиштем адвокатске канцеларије у Новом Саду, Ловћенска 12.

10. Поповић Светлана, дипломирани правник, рођена 14. 04. 1960. године, уписује се 06. 10. 1997. године у Именик адвоката Адвокатске коморе Војводине, са седиштем адвокатске канцеларије у Новом Саду, Саве Љубојева 4.

11. Уписује се у Именик адвокатских приправника Адвокатске коморе Војводине у Новом Саду Банковић Гордана, рођена 22. 07. 1969. године, на адвокатско-приправничку вежбу код Филипов Буре, адвоката у Панчеву, дана 06. 10. 1997. године, у трајању од две године.

12. Уписује се у Именик адвокатских приправника Адвокатске коморе Војводине у Новом Саду Стојановић Оливера, рођена 05. 04. 1966. године, на адвокатско-приправничку вежбу код Новак Петра, адвоката у Темерину, дана 06. 10. 1997. године, у трајању од две године.

13. Уписује се у Именик адвокатских приправника Адвокатске коморе Војводине у Новом Саду Адамовић Гордана, рођена 12. 05. 1971. године, на адвокатско-приправничку вежбу код Милић Косте, адвоката у Новом Саду, дана 06. 10. 1997. године, у трајању од две године.

14. Уписује се у Именик адвокатских приправника Адвокатске коморе Војводине у Новом Саду Трбовић Јасмина, рођена 24. 07. 1972. године, на адвокатско-приправничку вежбу код Милић Томислава, адвоката у Новом Саду, дана 06. 10. 1997. године, у трајању од две године.

15. Уписује се у Именик адвокатских приправника Адвокатске коморе Војводине у Новом Саду Симић Душка, рођена 09. 06. 1971. године, на адвокатско-приправничку вежбу код Петровић Драгослава, адвоката у Новом Саду, дана 06. 10. 1997. године, у трајању од две године.

16. Уписује се у Именик адвокатских приправника Адвокатске коморе Војводине у Новом Саду Аларгић Дејан, рођен 19. 04. 1970. године, на адвокатско-приправничку вежбу код Бukiћ Мирка, адвоката у Сремској Митровици, дана 06. 10. 1997. године, у трајању од две године.

17. Уписује се у Именик адвокатских приправника Адвокатске коморе Војводине у Новом Саду Мићановић Момчило, рођен 02. 11. 1969. године, на адвокатско-приправничку вежбу код Димитрић Јове, адвоката у Новом Саду, дана 06. 10. 1997. године, у трајању од две године.

18. Брише се из Именика адвоката Адвокатске коморе Војводине Митровић Радослав, адвокат у Бачу, са даном 31. 08. 1997. године, услед смрти. — Стојановић Борко, адвокат у Бечу, одређује се за преузиматеља адвокатске канцеларије Митровић Радослава.

19. Брише се из Именика адвоката Адвокатске коморе Војводине Јовичин др Александар, адвокат у Новом Саду, са даном 30. 08. 1997. године, услед смрти. — Берманов Јасна, адвокат у Новом Саду, одређује се за преузиматеља адвокатске канцеларије Јовичин др Александра.

20. Брише се из Именика адвоката Адвокатске коморе Војводине Ивковић Миланка, адвокат у Суботици, са даном 30. 08. 1997. године, на лични захтев. — Маглаи Јене, адвокат у Бајмоку, одређује се за преузиматеља адвокатске канцеларије Ивковић Миланке.

21. Брише се из Именика адвокатских приправника Адвокатске коморе Војводине Керавица Александра, адвокатски приправник у Новом Саду, на адвокатско-приправничкој вежби код Ристић Драгослава, адвоката у Новом Саду, са даном 26. 05. 1997. године.

22. Брише се из Именика адвокатских приправника Адвокатске коморе Војводине Бербаков Ружица, адвокатски приправник у Зрењанину, на адвокатско-приправничкој вежби код Бербаков Зорице, адвоката у Зрењанину, са даном 28. 07. 1997. године.

23. Брише се из Именика адвокатских приправника Адвокатске коморе Војводине Јанчић Светлана, адвокатски приправник у Вршцу, на адвокатско-приправничкој вежби код Јанчић Небојше, адвоката у Вршцу, са даном 30. 09. 1997. године.

24. Брише се из Именика адвокатских приправника Адвокатске коморе Војводине Златановић Владимир, адвокатски приправник у Зрењанину, на адвокатско-приправничкој вежби код Лаловић Драгане, адвоката у Зрењанину, са даном 30. 06. 1997. године.

25. Узима се на знање да је Шијаков Станислава, адвокат у Новом Саду, привремено спречена да обавља адвокатску делатност почев од 27. 08. 1997. године, због продуженог породилског одсуства. — Рупњак Љубица, адвокат у Новом Саду, поставља се за привременог заменика Шијаков Станислави, адвокату у Новом Саду.

26. Узима се на знање да је Кубињец др Јанко, адвокат у Бачком Петровцу, привремено спречен да обавља адвокатску делатност почев од 04. 10. 1997. године, због болести. — Ступар Милан, адвокат у Новом Саду, поставља се за привременог заменика Кубињец др Јанку, адвокату у Бачком Петровцу.

27. Узима се на знање да су Барјамовић Драгољуб и Младеновић Петар, адвокати у Петроварадину, основали Удружену адвокатску канцеларију са седиштем у Петроварадину, Прерадовићева 127, почев од 01. 09. 1997. године.

28. Узима се на знање да су Рајић Јорданка и Балабановић Мирјана, адвокати у Новој Пазови, раскинуле уговор о оснивању Заједничке адвокатске канцеларије, дана 10. 09. 1997. године. — Адвокат Рајић Јорданка наставља са радом на досадашњој адреси, а адвокат Балабановић Мирјана на адреси Краља Петра Првог Караборћева 45.

29. Узима се на знање да је Шево Милан, адвокат у Новом Саду, преселио седиште своје адвокатске канцеларије у Нови Жедник, Маршала Тита 32, почев од 01. 08. 1997. године.

30. Узима се на знање да је Станишић Тихомир, адвокат у Бановцима, преселио седиште своје адвокатске канцеларије у Нове Бановце, Светосавска 64, почев од 01. 08. 1997. године.

31. Узима се на знање да је Борђевић Светлана, адвокат у Панчеву, преселила своју адвокатску канцеларију на адресу Змај Јовина 2/1—24, почев од 01. 09. 1997. године.

32. Узима се на знање да је Радојевић Даница, адвокат у Зрењанину, преселила своју адвокатску канцеларију на адресу Николе Пашића 29, почев од 01. 10. 1997. године.

33. Узима се на знање да је Стокић Милош, адвокат у Руми, преселио своју адвокатску канцеларију на адресу Главна 176, почев од 01. 09. 1997. године.

34. Узима се на знање да је Дубајић Ласло, адвокат у Новом Саду, преселио своју адвокатску канцеларију на адресу Београдски кеј 29, почев од 01. 09. 1997. године.

35. Узима се на знање да је Радовић Радивоје, адвокат у Врбасу, преселио своју адвокатску канцеларију на адресу Маршала Тита 74 ц/1, почев од 01. 09. 1997. године.

36. Узима се на знање да је Соро Мирјана, адвокат у Новом Саду, преселила своју адвокатску канцеларију на адресу Футошки пут 42—44, почев од 01. 09. 1997. године.

37. Узима се на знање да је Јанковић мр Драгољуб, адвокат у Шиду, преселио своју адвокатску канцеларију на адресу Караборћева 21, 1/18, почев од 01. 09. 1997. године.

38. Узима се на знање да је Вукоњански Ковач Благоје, адвокат у Бачкој Паланци, преселио своју адвокатску канцеларију на адресу Краља Петра Првог 40, почев од 24. 09. 1997. године.

39. Узима се на знање да је Дајч Љубица, адвокат у Новом Саду, преселила своју адвокатску канцеларију на адресу Алберта Томе 4, почев од 01. 10. 1997. године.

40. Одобрава се уговор о заступању, закључен дана 09. 09. 1997. године између ДОО „КЕНДИ“ из Сремских Карловаца и Богдановић Невенке, адвоката у Сремским Карловцима.

41. Одобрава се уговор о заступању, закључен дана 01. 09. 1997. године између МП „ЕНКА ПУТНИЧКИ“ д.о.о. из Новог Кнежевца, и Закић Севера, адвоката у Новом Кнежевцу.

42. Одобрава се уговор о заступању, закључен дана 01. 09. 1997. године између МП „ЕНКА СЕРВИС“ д.о.о. из Новог Кнежевца и Закић Севера, адвоката у Новом Кнежевцу.

43. Одобрава се уговор о заступању, закључен дана 05. 09. 1997. године између ДП „Феро Унион“ из Суботице и Јованић Оливере, адвоката у Суботици.

44. Одобрава се уговор о заступању, закључен дана 15. 06. 1997. године између Економско-трговинске средње школе у Сенти и Заједничке адвокатске канцеларије Борчевић Александра и Борчевић Зорана, адвоката у Сенти.

Управни одбор

Теме „Гласника“ за 1997/1998. годину:
РЕФОРМА КРИВИЧНОГ ЗАКОНОДАВСТВА
ПРАВО И ПОЛИТИКА
СУДСКА ПРАКСА И ПРИМЕНА ПРАВА
ГРАЂАНСКА НЕПОСЛУШНОСТ
ВАЛТАЗАР БОГИШИЋ И ОПШТИ ИМОВНИ ЗАКОНИК ЗА КЊАЖЕВИ-
НУ ЦРНУ ГОРУ
ПРАВНИ ПОЛОЖАЈ ДРЖАВЉАНА БИВШИХ РЕПУБЛИКА СФРЈ НА
ТЕРИТОРИЈИ СРЈ

Уреднички одбор „Гласника“ моли своје сараднике да текстове за објављивање опреме уважавајући следеће сугестије:

- име, презиме, звање и занимање аутора исписати у левом углу прве странице изнад наслова, у прилозима за рубрике „чланци“ и „расправе“, а за рубрику „прикази“ и остале рубрике, на крају текста;
- радове куцати на пуној хартији само са једне стране листа, са таквим проредом и рубом да на једној страни има око 28 редова са по 60 словних места у реду;
- обим радова не би требало да прелази за чланке 15 страница, за расправе 10 страница, а за приказе и остале прилоге 6 страница;
- речи које треба да буду штампане латиницом, подвући црвеним, а речи које треба да буду штампане курсивом подвући црним или плавим;
- фусноте сврстати по редним бројевима на крају текста, у истом прореду као текст, уз навођење података овим редом: име или иницијал имена и презиме аутора, назив дела или часописа, број књиге или тома (ако постоје), место издавања, година издавања (за часописе број и годиште), број странице (иза скраћенице стр.); ознаку *op. cit.* користити уместо назива дела и места и године издавања када се исто дело поново цитира на прескок, а ознаку *ibid.* када се исто дело цитира узастопно;
- радове треба потписати и уз њих приложити податке о адреси, броју телефона и броју жиро рачуна аутора;
- уз чланке је пожељно приложити сажетак на српском (иза наслова) и енглеском језику (иза завршетка текста), са кључним речима, не дужи од половине једне куцане странице.

ГЛАСНИК АДВОКАТСКЕ КОМОРЕ ВОЈВОДИНЕ

излази 12 пута годишње
у месечним свескама

Оснивач, власник и издавач: Адвокатска комора Војводине.
Годишња претплата: за земљу 180,00 дин., за иностранство
40 USA долара (жиро-рачун број 45700-678-2-2047
са назнаком „за Гласник“)

Овај број закључен је 10. X 1997. године.

Према мишљењу Секретаријата за информације
Републике Србије бр. 413-01-412/91-01 од 11. априла
1991. године на ову публикацију плаћа се основни
порез на промет по Тарифном броју 8. став 1. тачка 1.
алинеја 10. Тарифе основног пореза на промет.

Компјутерски слог: Младен Мозетић, ГРАФИЧАР, Нови Сад

Штампа: ГРАФО-ОФСЕТ, Сремска Каменица

